

UiT Norges arktiske universitet

Det juridiske fakultet

Besøksforbud

En analyse av straffeprosessloven § 222 a

Marianne Silsand

Liten masteroppgave i rettsvitenskap, JUR-3902, våren 2022

Innholdsfortegnelse

1. Innledning	1
1.1. Tema og problemstilling.....	1
1.2. Presiseringer og avgrensninger.....	1
1.3. Aktualitet	1
1.4. Metode og rettskilder.....	2
1.5. Videre fremstilling.....	3
2. Den historiske utviklingen av reglene om besøksforbud	5
2.1 Innledning.....	5
2.2 Styrking av mishandlede kvinners stilling	5
2.3 Fra straffereaksjon til forebyggende tiltak	6
2.4 Utvidelser av adgangen til å nedlegge besøksforbud	8
2.5 Prosessuelle saksbehandlingsregler i fokus.....	10
2.6 Besøksforbudet oppstiller ikke en antallsbegrensning	10
2.7 Sammendrag.....	11
3. Hvilke rammer oppstiller Grunnloven og EMK for nedleggelse av besøksforbud og tolkning av bestemmelsen?	13
3.1 Innledning.....	13
3.2 Kravet til legalitet – en formell skranke.....	13
3.3 Kravet til forholdsmessighet - en materiell skranke.....	16
3.4 Norges positive menneskerettslige forpliktelser	17
3.5 Oppsummering	19
4. Vilkårene i straffeprosessloven § 222 a	21
4.1 Innledende bemerkninger.....	21
4.2 Grunnvilkåret «grunn til å tro».....	21
4.3 Hvilke vilkår må foreligge for å kunne nedlegge besøksforbud?	23
4.3.1 De alternative vilkårene i bokstav a til d.....	23
4.3.2 Tilfredsstiller de alternative vilkårene kravet til <i>lex certa</i> ?.....	27
4.4 Innholdet i besøksforbudet	28

4.4.1 «Beskyttelse for en nærmere avgrenset krets personer»	28
4.4.2 Hva ligger i ordlyden «å oppholde seg på bestemt sted»?	29
4.4.3 Ordlyden «å forfølge, besøke eller på annet vis kontakte en annen person»	31
4.4.4 Besøksforbud i eget hjem.....	33
4.5 En oversikt over de prosessuelle vilkårene	34
4.6 Tilfredsstillende vilkårene i strpl. § 222 a, kravet til forholdsmessighet?.....	35
4.7 Forholdsmessighet ved det enkelte besøksforbud.....	36
5. En rettspolitisk vurdering	39
5.1 Innledning.....	39
5.2 Kan reglene om besøksforbud formuleres klarere?.....	39
5.3 Er det et påviselig behov for et preventivt besøksforbud?.....	40
5.4 Praktisering av besøksforbud i svensk og dansk rett.....	42
5.4.1 Innledende bemerkninger.....	42
5.4.2 Besøksforbud i Sverige	43
5.4.3 Besøksforbud i Danmark.....	44
5.5 Konklusjon	46
5.5.1 Innledning.....	46
5.5.2 Løsningsalternativ 1	47
5.5.3 Løsningsalternativ 2.....	47

Referanseliste

1. Innledning

1.1. Tema og problemstilling

Temaet for masteravhandlingen er reglene om besøksforbud. I norsk rett er besøksforbudet lovfestet i straffeprosessloven § 222 a.¹ Siktemålet med avhandlingen er å foreta en analyse av *de lege lata* av de regler som gjelder ved nedleggelse av besøksforbud. I den forbindelse vil Norges menneskerettslige forpliktelser, nærmere bestemt retten til privatliv nedfelt i Grunnloven § 102 og EMK artikkel 8, være relevant.² Herunder vil kravet til legalitet og forholdsmessighet stå sentralt. I siste del av avhandlingen vil det bli gjort en rettspolitisk drøftelse av strpl. § 222 a.

1.2. Presiseringer og avgrensninger

Avhandlingens hovedfokus er de materielle vilkårene i strpl. § 222 a. Særlig oppmerksomhet blir viet til grunnvilkåret «grunn til å tro» og de alternative vilkårene i strpl. § 222 a første ledd bokstav a til d. Bakgrunnen for dette er at vilkårene etterlater tvil knyttet til innholdet og hvor den nedre terskelen ligger. I den grad de prosessuelle vilkårene har betydning for de materielle vilkårene, vil også de prosessuelle vilkårene bli redegjort for. Behandlingen vil imidlertid begrenses til å omfatte en oversikt over vilkårene.

Det bemerkes at både forsøk og medvirkning av brudd på besøksforbud er kriminalisert. På grunn av oppgavens begrensninger vil ikke dette bli behandlet nærmere.

Virkningene av brudd på besøksforbud etter strpl. § 168 vil bli behandlet kort i punkt 3.4.

1.3. Aktualitet

Besøksforbud er særlig aktuelt ved vold i nære relasjoner. Masteravhandlingen er inspirert av kilder hvor det fremgår at vold i nære relasjoner er et betydelig samfunns- og folkehelseproblem.³ Ifølge FN har koronapandemien ført til en global økning i vold mot kvinner og barn, særlig vold i nære relasjoner.⁴ I tillegg til å være et samfunns- og

¹ Lov 22. mai 1981 nr. 25 om rettergangsmåten i straffesaker (straffeprosessloven - strpl.).

² Kongeriket Norges grunnlov 17. mai 1814 (Grunnlov - Grl.); Konvensjon om beskyttelse av menneskerettighetene og de grunnleggende friheter (EMK).

³ Justis- og beredskapsdepartementet (2014-2017) s. 4.

⁴ UN Women (27. mai 2020).

folkehelseproblem, medfører vold i nære relasjoner store samfunnsøkonomiske kostnader i form av blant annet økt behov for hjelpetiltak i skolen, barnevern, krisesentertilbud, sosialhjelp og økt behov for politiressurser. En analyse gjort i desember 2012, anslo at vold i nære relasjoner koster det norske samfunnet mellom 4,5 og 6 milliarder kroner årlig.⁵

Ved nedleggelse av besøksforbud må det gjøres en avveining mellom menneskerettigheter som ivaretar ulike interesser. På den ene siden må personer vernes mot straffbare handlinger, forfølgelse, fredskrenkelser og særlig belastende ordensforstyrrelser. På den annen side er besøksforbud inngripende overfor den det retter seg mot. Dette viser at retten til privatliv gjør seg gjeldende både for den som utsettes for inngrep i form av besøksforbud (statens negative forpliktelse til å begrense inngrep), og den som blir eller kan bli utsatt for vold (statens positive forpliktelse). Begge forpliktelsene følger av Grunnloven § 102 og EMK artikkel 8. På bakgrunn av hvordan strpl. § 222 a er utformet, er den som ilegges inngrepet, nødvendigvis ikke rettskraftig domfelt for et forhold som ligger til grunn for besøksforbudet.

Uskyldspresumsjonen står sterkt i norsk rett med konstitusjonell forankring i Grunnloven § 96 andre ledd, samt forankring i EMK art. 6 nr. 2 og SP artikkel 14 nr. 2.⁶ På bakgrunn av de motstående interessene, vil det være viktig å foreta en balansering av interessene. Dette må gjøres ved både regelutforming og ved tolkning av strpl. § 222 a.

1.4. Metode og rettskilder

Metoden som brukes for å besvare hovedproblemstillingen, bygger på den alminnelige rettskildelæren i norsk rett. Rettskildeprinsippene som inngår i rettskildelæren, vil følgelig ha relevans.⁷

Det rettslige utgangspunktet vil følgelig være strpl. § 222 a. I tråd med rettskildelæren vil forarbeider og høyesterettspraksis være av stor relevans for avhandlingen. Besvarelse av hovedproblemstillingen søkes avklart også gjennom øvrige rettskilder, herunder rundskriv og juridisk teori.⁸

I tillegg til norske interne rettskilder, vil internasjonale menneskerettigheter være av relevans. Norsk rett bygger på det dualistiske prinsipp. Det betyr at det må en særskilt gjennomføringsakt til for at konvensjonens regler kan anvendes direkte i norsk rett, herunder

⁵ Justis- og beredskapsdepartementet (2014-2017) s. 4.

⁶ Den internasjonale konvensjonen om sivile og politiske rettigheter, 16. desember 1966 (SP).

⁷ Blandhol mfl. (2015) s. 315-316.

⁸ Øyen (2019) s. 53.

inkorporasjon eller transformasjon.⁹ EMK er imidlertid inkorporert i norsk rett med forrang, jf. menneskerettsloven § 2, jf. § 3.¹⁰ Det vil si at menneskerettighetene går foran norsk formell lov ved eventuell motstrid. Menneskerettighetenes betydning i norsk rett ble styrket etter Grunnlovsreformen i 2014, og gjennom Grunnloven § 92, hvor det fremgår at staten skal respektere og sikre menneskerettighetene.¹¹ Høyesterett har imidlertid uttalt at Grunnloven § 92 ikke skal tolkes som en inkorporasjonsbestemmelse, men som et pålegg til domstolene og andre myndigheter om å håndheve menneskerettighetene på det nivå de er gjennomført i norsk rett.¹² Menneskerettighetene binder således den lovgivende, utøvende og dømmende makt, jf. Grl. § 92. Det konkluderes med at menneskerettighetene har rang bak Grunnloven.¹³ EMK er en relevant kilde som har stor vekt ved tolkning av Grunnloven.¹⁴

Grunnloven § 102 og EMK artikkel 8 oppstiller et krav om legalitet og forholdsmessighet.¹⁵ De to kravene vil være av stor relevans for avhandlingen, og vil bli behandlet i kapittel 3.3.

Videre vil Den europeiske menneskerettighetsdomstolen (EMD) sine avgjørelser ha relevans ved tolkningen av innholdet i EMK. Bakgrunnen for dette er at EMD er den autoritative fortolker av EMK.

1.5. Videre fremstilling

Avhandlingen har fem kapitler. I avhandlingens kapittel 2 vil det bli gjort en undersøkelse av den historiske utviklingen av reglene om besøksforbud. Videre i kapittel 3 rettes det fokus mot hvilke rammer Grunnloven og EMK oppstiller for nedleggelse av besøksforbud, samt tolkning av strpl. § 222 a. Herunder vil kravet til legalitet og forholdsmessighet ha særlig betydning. Oppgavens kapittel 4 omhandler i hovedsak de materielle vilkårene for nedleggelse av forbudet. Det vil videre bli gitt en oversikt over de prosessuelle vilkårene. Avslutningsvis i kapittel 5 vil det bli gjort en rettspolitisk vurdering. Det sentrale i vurderingen vil være om reglene knyttet til besøksforbud kan gjøres klarere og om det er et påviselig behov for preventivt besøksforbud. I den forbindelse vil det være relevant å se til svensk og dansk rett. I avhandlingens konklusjon vil det bli fremmet to alternativ til hvordan

⁹ Rt. 2000 s. 1811 s. 1832.

¹⁰ Lov 21. mai 1999 nr. 30 om styrking av menneskerettighetenes stilling i norsk rett (menneskerettsloven).

¹¹ Aall (2018) s. 24.

¹² HR-2016-2554-P avsnitt 70.

¹³ HR-2016-2554-P avsnitt 69 og 70.

¹⁴ HR-2016-2554-P avsnitt 81.

¹⁵ HR-2018-104-A avsnitt 23.

strpl. § 222 a kan endres for å bidra til en større grad av forutberegnelighet og rettssikkerhet for berørte parter.

2. Den historiske utviklingen av reglene om besøksforbud

2.1 Innledning

I det følgende vil det bli gjort en undersøkelse av den historiske utviklingen av reglene om besøksforbud. Undersøkelsen er av interesse for å forstå hvordan reguleringen er i dag. Utviklingen vil ha betydning for analysen av vilkårene i kapittel 4, samt den rettspolitiske vurderingen i kapittel 5.

2.2 Styrking av mishandlede kvinners stilling

Utviklingen av dagens bestemmelse vedrørende besøksforbud startet allerede i straffeloven av 1902.¹⁶ Lovens § 33 ga hjemmel til å nedlegge oppholdsforbud mot en lovbrøyer dersom hans nærvær på bestemt sted var forbudet med særlig fare for person eller eiendom. Av forarbeidene til loven fremgår det at strl. 1902 § 33 ikke skulle brukes som en hovedstraff, men som en tilleggsstraff.¹⁷

Omtrent 80 år senere ble bestemmelsens effektivitet diskutert i NOU 1983:57.

Straffelovkommisjonen kom frem til at til tross for lovfestingen av oppholdsforbudet i § 33, ble bestemmelsen lite brukt. Når den først ble brukt, var det i forbindelse med saker om familievold. Kommisjonen mente at bakgrunnen for dette var at tilsvarende forbud også kunne settes i forbindelse med blant annet påtaleunntatelse, betinget dom og løslatelse på prøve.¹⁸ Av forarbeidene fremgår det imidlertid at Regjeringen nedsatte, i februar 1982, en arbeidsgruppe som skulle styrke mishandlede kvinners stilling og vurdere rettslige og praktiske tiltak. Det ble påpekt flere utfordringer med familievold, blant annet at fordi volden normalt skjedde i hjemmet, fikk politiet sjelden kjennskap til mishandlingen hvis den ikke ble anmeldt.¹⁹ I et rundskriv fra Riksadvokaten fremgår det at grunnen til at familievoldssaker ikke ble anmeldt skyldtes press fra mishandleren. Riksadvokaten innskjerpet at påtalemyndigheten i slike tilfeller, nøye måtte overveie om allmenne hensyn likevel krevde påtale.²⁰ Dette sluttet straffelovkommisjonen seg til.²¹ De uttalte videre at oppholdsforbudet

¹⁶ Almindelig borgerlig straffelov av 22. mai 1902 nr. 10 (straffelov av 1902 – strl. 1902).

¹⁷ Udkast til Almindelig borgerlig Straffelov for Kongeriket Norge 1896 s. 52, <https://www.nb.no/nbsok/nb/d85cae8e681ed8947b99cc4afc8c807d?lang=no#3> (lest: 28.01.22).

¹⁸ NOU 1983:57 s. 210.

¹⁹ NOU 1983:57 s. 87.

²⁰ RA-1982-2.

²¹ NOU 1983:57 s. 87.

antagelig burde brukes oftere i familievoldssaker. En av grunnene til dette var at en kunne oppnå bedre beskyttelse for familien.²² Dette medførte at bestemmelsen ikke ble endret.

2.3 Fra straffereaksjon til forebyggende tiltak

I 1988 oppnevnte Justisdepartementet et utvalg som fikk i oppgave å utrede fornærmedes stilling i straffesaker. Dette resulterte i NOU 1992:16 «Sterkere vern og økt støtte for kriminalitetsofre».

Utvalget innledet med at det er et kjent problem at gjerningsmannen vender tilbake til sitt offer igjen og igjen. Offeret utsettes dermed for stadig nye overgrep. I tillegg til de direkte fysiske og psykiske påkjenningene som følger av et overgrep, er det en belastning å måtte leve i stadig frykt i sitt eget miljø. På bakgrunn av dette mente utvalget at en burde ta opp til nærmere vurdering, adgangen til å ilegge en person forbud mot å oppsøke, ta opphold eller på annet vis ta kontakt med en som alt har vært utsatt for krenkelse fra vedkommende.²³

Tidligere har det vært et krav om at det måtte foreligge en straffbar handling før en kunne nedlegge oppholds- og besøksforbud. Under utredningen foreslo imidlertid utvalget at det var grunn til å nedlegge besøksforbud uavhengig av om det faktisk var begått eller begås en straffbar handling.²⁴ Bakgrunnen for dette var å gi et bedre vern for dem som trakasseres eller forfølges, og for å gjøre det enklere for ofre for familievold å komme seg ut av en vanskelig livssituasjon.²⁵

Utvalget anså det som nødvendig å innføre regler som på visse vilkår hjemlet å forby en person og oppholde seg på bestemte steder eller på annet vis kontakte en person. Forbudet måtte imidlertid ikke utformes strengere enn det som etter forholdene anses nødvendig.²⁶ Det vil si at en hele tiden måtte vurdere om mildere tiltak kunne iverksettes. Utvalget reiste derfor spørsmål om en bestemmelse om besøksforbud kunne komme i strid med EMK fjerde protokoll artikkel 2 og SP artikkel 12 om individets rett til bevegelsesfrihet og selv til å velge oppholdssted. For å ivareta den besøksforbudet rettet seg mot, ble det stilt et krav om at det må foreligge «særlige forhold» for å ilegge et slikt forbud. I vurderingen om det forelå «særlige forhold» var det aktuelt å se på blant annet fare for overgrep, kunnskap om tidligere

²² NOU 1983:57 s. 88.

²³ NOU 1992:16 s. 66.

²⁴ NOU 1992:16 s. 80.

²⁵ NOU 1992:16 s. 67-68.

²⁶ NOU 1992:16 s. 68-69.

overgrep og fremsatte trusler. Forbudet gjaldt bare for begrenset tid, og kunne forlenges for ett år av gangen.²⁷ Dette tolkes å være begrunnet i hvor inngripende tiltaket er.

I forarbeidene ble det diskutert i hvilken lov besøks- og oppholdsforbudet skulle plasseres. Utvalget påpekte at da slike forhold ikke knytter seg til noen straffesak, kan regler om disse vanskelig innføres i straffeloven. Besøks- og oppholdsforbudet hadde langt på vei slektskap med straffeprosessuelle tvangsmidler, uten å ha deres nødvendige tilknytning til sak om etterforskning/forfølgning av straffbare forhold. Et ytterligere likhetstrekk med straffeprosessuelle tvangsmidler var at også forbudet må avveies i tråd med forholdsmessighetskravet i straffeprosessloven.²⁸ Utredningen Justisdepartementet initierte, resulterte i at besøksforbudet ble lovfestet i straffeprosessloven 1. juli 1994 nr. 50, og trådte i kraft 1. januar 1995. Bestemmelsen lød som følgende:

Påtalemyndigheten kan forby en person å oppholde seg på et bestemt sted, forfølge, besøke eller på annet vis kontakte en annen person, hvis det på grunn av særlige forhold antas å foreligge risiko for at den forbudet vil rette seg mot, ellers ville begå en straffbar handling overfor, forfølge eller på annet vis krenke den andres fred. Forbudet kan ilegges på begjæring av den forbudet skal beskytte, eller når det finnes påkrevet av allmenne hensyn. Forbudet skal gjelde for en bestemt tid, høyst ett år av gangen.

Påtalemyndigheten må snarest mulig og senest 3 dager etter beslutningen bringe saken inn for forhørsretten som avgjør spørsmålet ved kjennelse. §§ 174, 175 første ledd, 177, 181 annet ledd og 184 gjelder tilsvarende så langt de passer. Spørsmålet om forbudet kan også bringes inn for retten på begjæring av den forbudet skal beskytte.

Oppsummert kan en si at hovedtrekkene i NOU 1992:16 var at en kunne nedlegge besøksforbud uten at noen var straffdømt. Videre ble bestemmelsens plassering diskutert og deretter lovfestet i straffeprosessloven. Samtidig ble en oppmerksom på menneskerettighetene for den forbudet retter seg mot.

Loven er dynamisk og endrer seg i takt med samfunnet. Etter at besøksforbudet ble lovfestet, har bestemmelsen vært gjenstand for flere endringer. De mest sentrale endringene vil bli redegjort for i det følgende.

²⁷ NOU 1992:16 s. 69.

²⁸ NOU 1992:16 s. 69.

2.4 Utvidelser av adgangen til å nedlegge besøksforbud

På bakgrunn av en juridisk avhandling skrevet av studentene Anne Kari Braathen og Stine Molstad i 2001, ble det avdekket at ulike straffesaksaktører tolket strpl. § 222 a forskjellig. I Ot.prp.nr. 109 (2001-2002) uttalte Justisdepartementet at reglene fremstår som uklare og at terskelen for å nedlegge besøksforbud i praksis ble høyere enn forutsatt. Konsekvensen av dette var at besøksforbudet ble et mindre effektivt virkemiddel for å forebygge vold og andre krenkelser enn hva lovgiver la opp til.²⁹ På bakgrunn av funnene ble det nødvendig å tydeliggjøre gjeldende rett.³⁰

Studien til Braathen og Molstad viste at enkelte i påtalemyndigheten nedla besøksforbud med den følge at utøver måtte flytte fra felles bolig, mens andre i påtalemyndigheten mente at det ikke forelå adgang til å nedlegge et slikt forbud.³¹ Uklarhetene bidro til at det ble innført en særbestemmelse om besøksforbud i eget hjem i annet ledd. Departementet påpekte at når overgriperen og offeret bor sammen, var behovet for beskyttelse vanligvis størst i deres felles hjem. Dersom ikke overgriperen ble pålagt å flytte, måtte offeret velge mellom å forlate sitt eget hjem eller å leve i fare for nye overgrep. Dette er et valg mellom to onder som det er urimelig å pålegge fornærmede. På den annen side bemerket departementet at det ville være inngripende for overgriperen å måtte flytte fra eget hjem.³² Det ble derfor inntatt et krav om «nærliggende fare» for å nedlegge besøksforbud i eget hjem. Vilkåret om «nærliggende fare» sikrer at hensynet til overgriperen blir tillagt tilstrekkelig vekt i interesseavveiningen som må foretas mellom de to partene.³³

Da besøksforbud i eget hjem ikke var lovfestet tidligere, var loven taus hva gjaldt varigheten av et slikt forbud. Som et ledd i lovfestingen av besøksforbud i eget hjem, ble det i fjerde ledd inntatt en lengstefrist på opp til tre måneder. Det bemerkes imidlertid at det ofte ville være aktuelt å fastsette kortere varighet. Besøksforbud kunne både opphøre når vilkårene ikke er oppfylt, men også forlenges, dersom vilkårene fortsatt var oppfylt.³⁴

I Høyesteretts kjæremålsutvalgs kjennelse inntatt i Rt. 2001 s. 1341 kom retten frem til at strpl. § 222 a ikke ga hjemmel for et begrenset besøksforbud.³⁵ Saken i RT-2001-1341 gjaldt

²⁹ Ot.prp. nr. 109 (2001-2002) s. 9.

³⁰ Ot.prp. nr. 109 (2001-2002) s. 44.

³¹ Ot.prp. nr. 109 (2001-2002) s. 24.

³² Ot.prp. nr. 109 (2001-2002) s. 24.

³³ Ot.prp. nr. 109 (2001-2002) s. 28.

³⁴ Ot.prp. nr. 109 (2001-2002) s. 45.

³⁵ Rt. 2001 s. 1341 s. 1342.

et besøksforbud som var begrenset ved at det ble gitt adgang til besøk under tilsyn én time én gang i uken. På bakgrunn av kjennelsen ble det i forarbeidene aktuelt for departementet å klargjøre reglene knyttet til begrensede besøksforbud. Departementet definerte begrenset besøksforbud som et besøksforbud med en form for «unntak».³⁶ Justisdepartementet hadde imidlertid en annen oppfatning enn Høyesterett. Departementet uttalte at det forelå adgang til å nedlegge begrensede besøksforbud. De begrunnet det med at slike forbud vil være særlig aktuelt i tilfeller hvor det var til gode for en tredjeperson, og særlig av hensyn til felles barn. Vilkårene må imidlertid angis. Det vil si at det må gå klart frem av besøksforbudet på hvilken måte det skal begrenses.³⁷ Det ble derfor inntatt i strpl. § 222 a tredje ledd, at «Besøksforbudet kan begrenses på nærmere angitte vilkår».

Bestemmelsens femte ledd omhandlet påtalemyndighetens beslutning. Ved endringen er reglene innarbeidet i loven, til forskjell fra tidligere, hvor reglene om påtalemyndighetens beslutning fremkommer av henvisning til strpl. § 175 første ledd. I annet punktum fremgår det etter endringen at beslutninger om ikke å nedlegge besøksforbud, skal være skriftlige. Videre fremgår det av sjette ledd første punktum at påtalemyndighetens beslutninger om å nedlegge besøksforbud alltid kan prøves av retten. I de tilfeller besøksforbud bringes inn for retten, skal så vidt mulig dette skje innen frem dager. Dette innebærer at fristen forlenges med to dager.³⁸

I sjette ledd ble det inntatt at varsler om rettsmøter skal gis både til den et besøksforbud retter seg mot, og til den det skal beskytte. Begge parter har rett til å være til stede og til å uttale seg. Endringene innebærer en klargjøring av partenes prosessuelle stilling.³⁹

Til tross for at redegjørelsen ovenfor viser en utvidelse av adgangen til å nedlegge besøksforbud, presiserer utvalget at det av strpl. § 170 a oppstilles et krav om forholdsmessighet.⁴⁰ Dette innebærer at forbudet ikke kan være et uforholdsmessig inngrep. Utvalget visert til at europeisk rett opererer med en tredelt forholdsmessighetsvurdering: 1) er tiltaket egnet for å nå målet, 2) er tiltaket nødvendig for å nå formålet, 3) står tiltaket i rimelig forhold til viktigheten av det man ønsker å oppnå. Kravet til forholdsmessighet gjelder hvorvidt det skal nedlegges et besøksforbud, samt omfanget forbudet kan gis. Omfanget av besøksforbudet kan ikke være større enn at det står i rimelig forhold til den risikoen forbudet er ment å beskytte, er utsatt for. Det anses som et svært inngripende tiltak å nekte en person å

³⁶ Ot.prp. nr. 109 (2001-2002) s. 29.

³⁷ Ot.prp. nr. 109 (2001-2002) s. 45.

³⁸ Ot.prp. nr. 109 (2001-2002) s. 46.

³⁹ Ot.prp. nr. 109 (2001-2002) s. 46.

⁴⁰ Ot.prp. nr. 109 (2001-2002) s. 22.

oppholde seg i sin hjemkommune.⁴¹ Forholdsmessighetsvurderingen forstås som en rettssikkerhet overfor den forbudet retter seg mot.

2.5 Prosessuelle saksbehandlingsregler i fokus

Det ble videre foretatt endringer i reglene som omfattet saksbehandling for besøksforbud som ikke gjaldt i eget hjem. Obligatorisk rettslig overprøving av besøksforbud i eget hjem, ble avskaffet.⁴² Dette var begrunnet i effektivitetshensyn. I vurderingen la departementet til grunn at de fleste besøksforbud som ilegges, opprettholdes av retten og at mange av dem som blir ilagt besøksforbud, unnlot å møte i retten. Med tanke på rettssikkerheten, ville den som ilegges besøksforbud fortsatt ha en ubetinget rett til rettslig overprøving av forbudet og fratas ikke noen prosessuell rettighet.⁴³ I sjetten ledd annet punktum ble påtalemyndigheten pålagt å gjøre vedkommende kjent med retten til rettslig overprøving. Det ble forutsatt at vedkommende var gitt tilstrekkelig informasjon som grunnlag for beslutning om å kreve rettslig overprøving eller unnlate å kreve dette.⁴⁴

Sammenliknet med besøksforbud som ikke omfatter besøksforbud i eget hjem, videreførte departementet at det skal foretas en obligatorisk rettslig overprøving i tilfeller hvor det er beslutninger om besøksforbud i eget hjem.⁴⁵ Bakgrunnen for dette var at et forbud mot å oppholde seg i eget hjem er en særlig inngripende form for tiltak som bør overprøves av retten.⁴⁶

2.6 Besøksforbudet oppstiller ikke en antallsbegrensning

I 2011 etablerte Politidirektoratet en arbeidsgruppe som avga en rapport hvor de foreslo endringer i straffeprosesslovens bestemmelse om oppholdsforbud (strpl. § 222 b). Endringene ville være viktig for å forebygge vold og andre handlinger som utgjorde en fare for andre personers liv, helse eller trygghet i forbindelse med fotballkamper og andre arrangementer. I den forbindelse ble det ansett som nødvendig å foreta endringer av strpl. § 222 a første ledd andre punktum. Endringen innebar en kodifisering av allerede gjeldende rett og formålet med

⁴¹ Ot. prp. nr. 109 (2001-2002) s. 29-30.

⁴² Ot. prp. nr. 25 (2008-2009) s. 37.

⁴³ Ot. prp. nr. 25 (2008-2009) s. 31.

⁴⁴ Ot. prp. nr. 25 (2008-2009) s. 37-38.

⁴⁵ Ot. prp. nr. 25 (2008-2009) s. 38.

⁴⁶ Ot. prp. nr. 25 (2008-2009) s. 28.

endringen var derfor å tydeliggjøre at et besøksforbud ikke bare kan nedlegges til beskyttelse for bestemte personer, men også for en avgrenset krets personer. Departementet uttalte at uttrykket «avgrenset krets av personer» ikke var ment å innebære noen begrensinger når det gjaldt antallet personer et besøksforbud kunne være til beskyttelses for. Ordlyden var heller ikke ment å oppstille noen begrensinger med hensyn til hvor mange kretser eller grupper av personer et forbud kan beskytte.⁴⁷ Denne forståelsen ble fulgt opp i kjennelsen inntatt i Rt. 2014 s. 641. Spørsmålet i saken var om det var hjemmel i strpl. § 222 a til å forby en person å være til stede på Lillestrøm Sportsklubbs fotballkamper og dessuten på utesteder der det serveres alkohol i den aktuelle kommunen de dager laget spiller kamp.⁴⁸ Retten kom frem til at slik hjemmel forelå i strpl. § 222 a.

Videre tilføyde Justisdepartementet bokstav d i første ledd første punktum, hvor det kan gis besøksforbud i situasjoner hvor det er grunn til å frykte at en person vil begå ordensforstyrrelser som er særlig belastende for andre personer. Forslaget fungerer som et supplement til bokstav c, og er ment å omfatte de ordensforstyrrelser som ikke omfattes av bokstav c, for eksempel urinering og aggressiv atferd.⁴⁹

2.7 Sammendrag

Som beskrevet ovenfor, har strpl. § 222 a vært gjenstand for en rekke endringer siden vedtakelsen i 1994 – både materielt og prosessuelt. Den historiske utviklingen viser at en har gått fra en strafferettslig reaksjon til et preventivt tiltak. Hva gjelder det forebyggende aspektet, er det ikke lenger et krav knyttet til at den forbudet retter seg mot må være straffedømt. Dette indikerer at lovgiver har strukket seg langt i å beskytte fornærmede. En ser at fokuset på fornærmede startet allerede i 1982 da Regjeringen oppnevnte en arbeidsgruppe som skulle styrke mishandlede kvinners stilling og vurdere tiltak.⁵⁰ Tendensen har fortsatt, og i NOU 1992:16 går utvalget langt i å beskrive de psykiske utfordringene overgrep kan gi av virkninger for fornærmede. Denne tendensen ser en frem til nyere forarbeider, herunder Prop. 43 L (2014-2015) s. 2-3, hvor en har fokus på at strpl. § 222 a ikke bare skal beskytte *en bestemt person*, men at bestemmelsen også skal beskytte en «nærmere avgrenset krets av personer».

⁴⁷ Prop. 43 L (2014-2015) s. 10.

⁴⁸ Rt. 2014 s. 641 avsnitt 10.

⁴⁹ Prop. 43 L (2014-2015) s. 10.

⁵⁰ NOU 1983:57 s. 87.

På den annen side står interessene til den som besøksforbudet retter seg mot. I NOU 1992:16 uttalte utvalget at forbudet ikke må utformes strengere enn det som etter forholdene anses nødvendig.⁵¹ Utvalget la til ordlyden «særlige forhold» i bestemmelsen, og i tilfeller som gjelder forbud mot å oppholde seg i eget hjem, må det foreligge en «nærliggende fare». Hva gjelder kravet til forholdsmessighet ble dette ytterligere redegjort for og vektlagt i ot.prp. nr. 109 (2001-2002). Utvalget viste til hvilke retningslinjer som var statuert av den europeiske retten. Forholdsmessighetsvurderingen forstås som en rettssikkerhet overfor den forbudet retter seg mot. En kan likevel stille spørsmål ved hvor stor beskyttelse den som besøksforbudet retter seg mot har, når det ikke stilles krav om at en har begått en straffbar handling.

Til tross for at redegjørelsen ovenfor illustrerer at det har vært et fokus på forholdsmessighet, viser utviklingen en stadig utvidelse av bestemmelsens materielle vilkår. Dette til fordel for fornærmede. Utviklingen fra 2008 indikerer en reduksjon i prosessuelle rettssikkerhetsgarantier.

Spørsmålet for videre analyse blir om rettssikkerheten til den som blir ilagt forbudet, blir tilstrekkelig ivaretatt.

Undersøkelsen av den historiske utviklingen vil ligge til grunn for videre analyse. For å ta en analyse av strpl. § 222 a, vil det være av interesse å redegjøre for hvilke rammer som oppstilles av menneskerettighetene.

⁵¹ NOU 1992:16 s. 68-69.

3. Hvilke rammer oppstiller Grunnloven og EMK for nedleggelse av besøksforbud og tolkning av bestemmelsen?

3.1 Innledning

Norges menneskerettsligrettslige forpliktelser kan deles inn i negative og positive forpliktelser. De negative forpliktelsene går ut på at Norge skal avstå fra å begå inngrep overfor borgerne, herunder vil kravet til legalitet og forholdsmessighet være relevant.⁵² Norge har videre en positiv forpliktelse som går ut på at staten har en aktiv plikt til å sikre borgernes rettigheter.⁵³

Utgangspunktet er at all bruk av tvangsmidler er å anse som et inngrep. For at myndighetene skal kunne utføre inngrep overfor den enkelte, stilles det krav om at inngrepet må ha hjemmel i lov, jf. Grl. § 113. Det er på det rene at besøksforbud er et inngrep i privatlivet overfor den forbudet retter seg mot, jf. Grunnloven § 102, jf. EMK artikkel 8.

I foreliggende kapittel vil fokuset rettes mot Norges negative menneskerettslige forpliktelser, herunder kravet til legalitet og forholdsmessighet. Hva gjelder kravet til legalitet oppstilles det et forbud mot utvidende tolkning (analogiforbud). Det avgrenses imidlertid mot analogiforbudet, da det er grensen mot vid og vag ordlyd (*lex certa*) som vil være sentral med tanke på vilkårene i strpl. § 222 a. Etter kravet til legalitet og forholdsmessighet, vil Norges positive menneskerettslige forpliktelser bli behandlet. Avslutningsvis vil det bli gitt en oppsummering av hvilke rammer Grunnloven og EMK oppstiller for nedleggelse av besøksforbud og tolkning av strpl. § 222 a. Det er relevant å undersøke overordnede rettsnormer for å vurdere om vilkårene i strpl. § 222 a er i samsvar med de grensene som oppstilles etter Grunnloven og EMK.

3.2 Kravet til legalitet – en formell skranke

Grunnlovens legalitetskrav krever hjemmel i formell lov, jf. Grl. § 113. Kravet om lovhjemmel fremgår også av Grunnloven § 102.⁵⁴ Grunnen til at det oppstilles et krav om legalitet er at vag og vid ordlyd er et problem opp mot demokrati- og maktfordelingshensyn. I tillegg motvirker lovkravet vilkårlighet og usaklig forskjellsbehandling.⁵⁵

⁵² Kjølbros (2020) s. 837.

⁵³ Kjølbros (2020) s. 267.

⁵⁴ HR-2018-104-A avsnitt 23.

⁵⁵ Rt. 2014 s. 1105 avsnitt 26.

Av EMK artikkel 8 fremgår kravet av ordlyden «in accordance with the law». Kravet til legalitet er et formelt krav som krever tilstrekkelig presisjon for å hjemle inngrepet.⁵⁶ Legalitetskravet inneholder to ledd. For det første skal inngrepet ha hjemmel i nasjonal lovgivning. For det andre skal det stilles visse kvalitative krav til hjemmelsgrunnlaget. Kravet om at inngrepet skal ha hjemmel i nasjonal lovgivning innebærer et krav om at det skal finnes nasjonale regler som gir myndigheten rett til å foreta det aktuelle inngrepet. De materielle og prosessuelle reglene skal være overholdt i forbindelse med inngrepet.⁵⁷ Hva gjelder det kvalitative kravet til hjemmelsgrunnlaget, innebærer det at rettsreglene skal være tilgjengelige og rettstilstanden forutsigbar. Kravet til tilgjengelighet gir sjelden problemer i praksis.⁵⁸ I kravet til forutsigbarhet ligger det en presumsjon i at rettsreglene skal være formulert så tilstrekkelig klart og presist at de berørte parter har mulighet til å innrette seg etter de gjeldende reglene.⁵⁹ Denne forståelsen er fulgt opp i saken *Sunday Times* mot Storbritannia som gjaldt inngrep i ytringsfriheten i form av publiseringsforbud.⁶⁰ EMD uttalte følgende:

«(..) a norm cannot be regarded as a law unless it is formulated with sufficient precision to enable the citizen to regulate his conduct: he must be able - if need be with appropriate advice - to foresee, to a degree that is reasonable in the circumstances, the consequences which a given action may entail.»⁶¹

Det må således stilles krav til tilstrekkelig presisjon for at borgerne skal kunne forutberegne sin rettsstilling og handle deretter.⁶²

På den annen side er det ikke et krav at konsekvensene kan forutses med absolutt sikkerhet. En slik ordning vil medføre en uforholdsmessig «stivhet» og rettsreglene skal være i stand til å følge omstendigheter som kan endre seg med tiden. Bestemmelsene vil derfor være, i større eller mindre grad, vage. Hvis det i bestemmelsen har stått klart hva en person kan forvente basert på hans handlinger, utelukker ikke en vid formulering at klarhetskriteriet er oppfylt. Domstolene har i praksis lagt vekt på at «den usikkerhet, der er forbundet med anvendelsen af de relevante bestemmelser, ikke går ud over, hvad klagerne kunne forvente, eventuelt efter først at have søgt passende rådgivning». Kravet til forutsigbarhet er ikke til hinder for en

⁵⁶ Rui (2018) s. 129.

⁵⁷ Kjølbros (2020) s. 837.

⁵⁸ Kjølbros (2020) s. 839.

⁵⁹ Kjølbros (2020) s. 840.

⁶⁰ *Sunday Times v. The United Kingdom* [C] nr. 6538/74.

⁶¹ *Sunday Times v. The United Kingdom* [C] nr. 6538/74, premiss 49.

⁶² Aall (2018) s. 134.

gradvis utvikling i rettspraksis. Utviklingen må imidlertid være forenelig med kravet til forutsigbarhet.⁶³

På bakgrunn av det ovennevnte utledes det at det oppstilles begrensninger med hensyn til vid og vag ordlyd. Denne grensen er imidlertid ikke absolutt. Kravet til forutsigbarhet oppstiller en materiell grense overfor rettsanvender da ordlyden skaper en ramme for myndighetsutøvelsen.

Hva gjeldet kravet til tilgjengelighet og forutberegnelighet, har Høyesterett statuert rettsregler i en sak som gjaldt kravet til legalitet. I Rt. 2005 s. 1628 var spørsmålet om et illustrert trykt skrift hadde et innhold som ble rammet av forbudet mot utgivelse av pornografi.⁶⁴ I det Høyesterett tok opp spørsmålet om innholdet var «støtende» uttalte de at begrepet ikke hadde et presist innhold.⁶⁵ Retten uttalte at anvendelse av rettslige standarder som grunnlag for straffereaksjoner var problematisk på grunn av de hensyn som ligger til grunn for lovkravet i Grunnloven § 96. Høyesterett mente saken lå i det nedre sjiktet, og at den type straffebestemmelser må derfor tolkes med varsomhet.⁶⁶ Høyesteretts synspunkt ble fulgt opp i Rt. 2014 s. 786. Saken gjaldt utilbørlighetskriteriet i straffeloven § 276 a om korrupsjon.⁶⁷ Retten uttalte at det er betenkeligheter med å benytte rettslige standarder i strafferetten.⁶⁸ Høyesterett konkluderer derfor med at det er kun klart klanderverdige handlinger som kan rammes av ordlyden.⁶⁹

Rettskildene viser at Høyesterett har vektlagt at rettsgrunnlaget må være tilgjengelig og forutberegnelig overfor borgerne. Oppsummert må det konkluderes med at Høyesterett utviser forsiktighet når det gjelder kravet til legalitet i nedre sjikt-saker. Både Rt. 2005 s. 1628 og Rt. 2004 s. 786 handler om strafferett. Strafferetten har følgelig påvirkning på straffeprosessens område, og i dette tilfellet vil rettens premisser være overførbar til denne avhandling.

⁶³ Kjølbros (2020) s. 840.

⁶⁴ Rt. 2005 s. 1628 avsnitt 1.

⁶⁵ Rt. 2005 s. 1628 avsnitt 15.

⁶⁶ Rt. 2005 s. 1628 avsnitt 16.

⁶⁷ Rt. 2014 s. 786 avsnitt 1; Lov 20. mai 2005 nr. 28 om straff (straffeloven – strl.).

⁶⁸ Rt. 2014 s. 786 avsnitt 14.

⁶⁹ Rt. 2014 s. 786 avsnitt 48.

3.3 Kravet til forholdsmessighet - en materiell skranke

Til tross for at det foreligger lovhjemmel for inngrepet, vil ikke inngrepet stå seg dersom det er i strid med kravet til forholdsmessighet. I motsetning til kravet til legalitet er forholdsmessighetskravet et materielt krav. Tradisjonelt har kravet om forholdsmessighet som en skranke for inngrep knyttet til grunnlovsfestede menneskerettigheter, hatt en tilbaketrukket rolle. Dette endret seg imidlertid etter vedtakelsen av nye menneskerettigheter i 2014.⁷⁰

I tillegg til Grunnloven § 102, oppstiller også EMK artikkel 8 og straffeprosessloven § 170 a et krav om forholdsmessighet. Høyesteretts presisering av kriteriene i forholdsmessighetsvurderingen etter Grunnloven, er sammenfallende med kriteriene etter EMK-retten. Dette forankres i HR-2018-104-A og HR-2018-699-A, hvor Høyesterett viser til EMD's praksis når kriteriene presiseres. Disse kriteriene må også legges til grunn ved tolkningen av strpl. § 170 a. Systembetragtninger tilsier at forholdsmessighetskravet etter strpl. § 170 a, vil være minst like grundig som etter en regel med høyere rang. Det forstås følgelig at Grunnloven, EMK og strpl. § 170 a bygger på de samme vurderingsmomentene hva gjelder forholdsmessighetsvurderingen. Den konstitusjonelle og konvensjonelle forankringen, samt straffeprosesslovens bestemmelse, understreker viktigheten av forholdsmessighetskravet.

Overordnet går forholdsmessighetsvurderingen ut på at en må balansere de beskyttede individuelle interessene på den siden og på den annen siden, de legitime samfunnsbehovene som begrunner tiltaket.⁷¹ I 2018 foretok imidlertid Høyesteretts en nærmere presisering av innholdet i forholdsmessighetsprinsippet etter Grunnloven § 102. Retten fremholdt at inngrep bare kan skje dersom følgende kriterier var oppfylt: 1) et inngrep må vareta et legitimt formål, 2) inngrepet må være egnet til å vareta det legitime formålet, 3) det må være nødvendig og 4) det må være forholdsmessig i snever forstand. De nevnte komponentene gjenfinnes som materielle skranke for myndighetsinngrep både i EMK- og EU-retten, samt i tallrike nasjonale konstitusjoner.⁷²

Kriteriet om at inngrepet må vareta et legitimt formål, innebærer en vurdering av inngrepets formål. Konsekvensen av dette er at kriteriet oppstiller grenser for hvilke motiver et inngrep kan ha. Dersom det legitime formålet for inngrepet er i grenseland, må det stilles strengere

⁷⁰ Rui (2018) s. 129.

⁷¹ Rt. 2015 s. 93 avsnitt 60.

⁷² Rui (2018) s. 129.

krav ved vurderingen av de øvrige momentene i forholdsmessighetsvurderingen.⁷³ Hva gjelder kriteriet knyttet til at inngrepet må være egnet til å vareta det legitime formålet, medfører det et fokus mot konsekvensene av inngrepet. Spørsmålet er om gjennomføringen av inngrepet vil medføre at det legitime formålet ivaretas.⁷⁴ At inngrepet må være nødvendig, innebærer at legitime og egnede inngrep ikke må gå lengre enn nødvendig. Det vil si at dersom det finnes et mindre inngripende tiltak som gir samme eller bedre effekt, går inngrepet lengre enn nødvendig. Dette forankres i en ordlydsfortolkning av «nødvendig». De tre første komponentene fokuserer på egenskaper ved selve inngrepet. I praksis vil dette si at det kun er inngrep som «passer» de tre første komponentene, som vil kunne vurderes knyttet opp mot frihetsinteressen (forholdsmessighet i snever forstand). Vurderingen baserer seg på en avveining mellom den konstitusjonelt vernede interessen og fordeler som oppnås ved å gjennomføre inngrepet. Dersom inngrepet skal iverksettes må fordelene veie tyngre enn begrensninger som gjøres i den vernede interessen.⁷⁵

Bakgrunnen for at det stilles et krav om forholdsmessighet er fordi loven er ment generelt. Det må således gjøres en konkret vurdering av forholdsmessigheten i hvert enkelt tilfelle. Dette bidrar til å gi borgerne en materiell beskyttelse overfor de tre statsmaktene (den lovgivende, utøvende og dømmende makt). Det konkluderes med at dersom det foreligger en vag og vid ordlyd må det foretas en strengere forholdsmessighetsvurdering enn om det foreligger en klarere hjemmel.

I relasjon til strpl. § 222 a, vil forholdsmessighetsvurderingen komme til uttrykk gjennom ordlyden «kan» i bestemmelsens første ledd. En naturlig språklig forståelse av «kan» viser at selv om vilkårene er oppfylt, beror det på en skjønnsmessig vurdering om kompetansen skal brukes, herunder stilles det et krav om forholdsmessighet.

3.4 Norges positive menneskerettslige forpliktelser

Av EMK artikkel 1 fremgår det at konvensjonens parter skal sikre enhver innen sitt myndighetsområde de rettigheter og friheter som er fastlagt i EMK. Dette er et uttrykk for statenes positive forpliktelse til å etterleve menneskerettighetene. Forankringen medfører at staten har en plikt til å treffe nødvendige foranstaltninger for å sikre respekt for individets

⁷³ *S.A.S v. France* [GC] nr. 43845/11, premiss 122.

⁷⁴ *Buck v. Germany* [J] nr. 41604/98, premiss 45.

⁷⁵ Rui (2018) s. 130.

rettigheter, selv i forhold mellom private. I vurderingen av om staten har en positiv forpliktelse skal det foretas en avveining av samfunnets generelle interesse overfor individet, og statene har en ikke ubetydelig skjønnsmargin. Begrepet statens positive forpliktelser kan imidlertid ikke fortolkes slik at staten kan pålegges en umulig eller uforholdsmessig byrde. Til forskjell fra de negative forpliktelsene, har ikke kravet til forholdsmessighet og legalitet den samme rolle ved positive forpliktelser. Det har sammenheng med at det i alminnelighet er overlatt til staten å avgjøre hvilke foranstaltninger som skal anvendes for å oppfylle den positive plikt.⁷⁶

Spørsmålet om statens positive forpliktelse vil være relevant i de tilfeller hvor det foreligger en klage på en faktisk handling eller en unnlattelse.⁷⁷ I EMD's storkammeravgjørelse *Söderman mot Sverige* gjaldt saken en unnlattelse. Faktum i saken var at en 14 år gammel jente oppdaget at stefaren hadde gjemt et videokamera i skittentøyskurven på badet. Kameraet hadde filmet mens hun kledde av seg før hun gikk i dusjen. To år etter hendelsen ble forholdet anmeldt.⁷⁸ Stefaren ble i Hovrätten frifunnet. Bakgrunnen for dette var at retten mente at straffebudet ikke omfattet de forhold som stefaren hadde begått. Det fantes heller ingen generelle bestemmelser som kriminaliserte å filme noen i skjul uten deres samtykke.⁷⁹ EMD uttalte at det sentrale kriteriet var om den nasjonale retten ga *Söderman* et tilstrekkelig nivå av beskyttelse mot de handlingene som stefaren hadde utsatt henne for.⁸⁰ EMD vurderte om handlingen kunne omfattes av forsøk på barnepornografi eller om bestemmelsen om seksuelle overgrep kunne gi klageren beskyttelse etter EMK artikkel 8. Domstolen kom imidlertid frem til at bestemmelsene ikke kunne omfatte den aktuelle handlingen.⁸¹ EMD uttalte at lovgivningen var mangelfull når det gjaldt sikring av jentas respekt for privatlivet, og konkluderte med at Sverige brutt sine menneskerettslige forpliktelser i henhold til EMK artikkel 8.⁸²

Den danske juristen og dommer ved Den europeiske menneskerettighetsdomstol, Kjølbros, presiserer rettsregelen. Han uttaler at staten har positiv plikt til å sikre et effektivt rettssystem som omfatter lovgivning, utøvende og håndhevende myndighet. Et slikt rettssystem vil sikre

⁷⁶ Kjølbros (2020) s. 887.

⁷⁷ Kjølbros (2020) s. 888.

⁷⁸ *Söderman v. Sweden* [GC] nr. 5786/08, premiss 12 og 13.

⁷⁹ *Söderman v. Sweden* [GC] nr. 5786/08, premiss 23.

⁸⁰ *Söderman v. Sweden* [GC] nr. 5786/08, premiss 90-91.

⁸¹ *Söderman v. Sweden* [GC] nr. 5786/08, premiss 92-97 og 98-104.

⁸² *Söderman v. Sweden* [GC] nr. 5786/08, premiss 117.

effektiv beskyttelse av private sine rettigheter etter EMK artikkel 8. De positive forpliktelse kan eksempelvis innebære en plikt til å iverksette etterforskning.⁸³

Sett dette i sammenheng med besøksforbud, vil de positive forpliktelsene verne om fornærmede. Brudd på besøksforbud er kriminalisert med bot eller fengsel inntil ett år i strl. § 168. Det er politiet og påtalemyndighetens oppgave å påse at brudd på besøksforbud blir fulgt opp. Manglende håndheving av brudd på besøksforbud kan medføre at staten blir ansvarlig for brudd på EMK slik som en ser i dom inntatt i Rt. 2013 s. 588. Hovedproblemstillingen i Rt. 2013 s. 588 var om staten hadde ansvar for mangelfull beskyttelse mot krenkelse av fornærmedes rettigheter etter EMK.⁸⁴ På den ene siden hadde politiet og påtalemyndigheten gjort mye for å beskytte fornærmede. På den annen side mente retten at de burde fulgt opp informasjonen om stadige brudd på besøksforbudet atskillig bedre. Muligheten for pågripelse og varetektsfengsling burde særlig vært vurdert. Bruddene på forbudet burde fortløpende vært irettført som selvstendige straffbare forhold. Høyesterett begrunnet dette ut fra kunnskapen politiet og påtalemyndigheten hadde om A (den besøksforbudet rettet seg mot), hans handlingsmønster og intensitet, sammenholdt med belastningen og risikoen dette hadde medført fornærmede og hennes barn over lang tid.⁸⁵ Høyesterett konkluderte med at staten ikke hadde oppfylt sine plikter etter EMK.⁸⁶

Det må etter dette konkluderes med at brudd på de positive menneskerettslige forpliktelsene kan få konsekvenser for staten.

3.5 Oppsummering

Hva gjelder de negative forpliktelsene oppstiller Grunnloven og EMK opp rammer med tanke på kravet til legalitet, herunder en grense mot vid og var ordlyd. Dette er et krav som retter seg mot lovgiver som utformer loven, men kravet danner også rammer for rettsanvender som ikke må anvende loven i strid med en naturlig forståelse av ordlyden.⁸⁷ I lys av EMK artikkel 8 oppstilles det et krav om at rettsgrunnlaget må være tilgjengelig og forutberegnelig.

⁸³ Kjølbrot (2020) s. 888.

⁸⁴ Rt. 2013 s. 588 avsnitt 1.

⁸⁵ Rt. 2013 s. 588 avsnitt 63.

⁸⁶ Rt. 2013 s. 588 avsnitt 66.

⁸⁷ Aall (2018) s. 132.

Grunnloven og EMK oppstiller også et krav om forholdsmessighet, herunder er det fire komponenter som må vurderes; inngrepet må vareta et legitimt formål, det må være egnet til å vareta det legitime formålet, inngrepet må ikke gå lengre enn nødvendig og det må være proporsjonalt i snever forstand.⁸⁸ I likhet med kravet til legalitet, oppstiller forholdsmessighetskravet rammer for den lovgivende, utøvende og dømmende makt.

Både de positive og negative menneskerettslige forpliktelsene søker å ivareta individers rettigheter i tilfeller hvor det oppstår motstridende interesser. Ved å statuere rammer for myndighetsutøvelse, søker domstolene å oppnå rettsikkerhet og forutberegnelighet for partene hvor det overordnede målet er å oppnå et materielt riktig resultat.

⁸⁸ HR-2018-104-A avsnitt 23.

4. Vilkårene i straffeprosessloven § 222 a

4.1 Innledende bemerkninger

I det følgende vil det bli foretatt en analyse av de materielle vilkårene i strpl. § 222. Kapitlet tar først for seg grunnvilkåret «grunn til å tro». Deretter vil de alternative vilkårene i første ledd bokstav a til d bli behandlet. Videre vil innholdet i besøksforbudet bli analysert. I kapittel 4.5 vil det bli gitt en oversikt over de prosessuelle vilkårene. Avslutningsvis blir det reist spørsmål om vilkårene i strpl. § 222 a, samt nedleggelse av det enkelte besøksforbud tilfredsstillende kravet til forholdsmessighet.

Strpl. § 222 a er en omfattende bestemmelse. Det gis her et utklipp fra den materielle delen av bestemmelsen:

Påtalemyndigheten kan nedlegge besøksforbud dersom det er grunn til å tro at en person ellers vil

- a. begå en straffbar handling overfor en annen person,*
- b. forfølge en annen person,*
- c. på annet vis krenke en annens fred, eller*
- d. begå ordensforstyrrelser som er særlig belastende for en annen person.*

Slikt forbud kan også nedlegges til beskyttelse for en nærmere avgrenset krets av personer. Forbudet kan nedlegges dersom den som forbudet skal beskytte, har begjært det, eller allmenne hensyn krever det. § 170 a gjelder tilsvarende.

Besøksforbudet kan gå ut på at den forbudet retter seg mot, forbys

- a. å oppholde seg på et bestemt sted, eller*
- b. å forfølge, besøke eller på annet vis kontakte en annen person.*

Er det nærliggende fare for en handling som nevnt i første ledd bokstav a, kan personen forbys å oppholde seg i sitt eget hjem.

Besøksforbudet kan begrenses på nærmere angitte vilkår.

Besøksforbudet skal gjelde for en bestemt tid, høyst ett år av gangen. Besøksforbud i eget hjem kan vare i høyst tre måneder av gangen. Besøksforbud kan bare opprettholdes så lenge vilkårene er oppfylt.

4.2 Grunnvilkåret «grunn til å tro»

Av strpl. § 222 a første ledd første setning fremgår det at det er påtalemyndigheten som har kompetanse til å nedlegge besøksforbud. Med «påtalemyndighet» forstås riksadvokaten, statsadvokaten og politijuristene, som beskrevet i straffeprosessloven kapittel 6.

En tolkning av grunnvilkåret «grunn til å tro» tilsier at formuleringen er vid. En kan imidlertid utlede av ordlyden at nedleggelse av besøksforbud ikke kan skje grunnløst. Det forstås slik at det må foreligge visse objektive holdepunkter for at de alternativ som fremgår av bokstav a til d foreligger. På den annen side tilsier ordlydens utforming at det ikke kan oppstilles et krav om sannsynlighetsovervekt. Dette viser at terskelen er lav. Vurderingen av om grunnvilkåret er oppfylt må basere seg på en konkret helhetsvurdering av situasjonen en står overfor.

Forarbeidene understøtter ordlydsfortolkningen knyttet til at det oppstilles en lav terskel. Utvalget uttaler at det ikke kan kreves sannsynlighetsovervekt for at en handling som beskrevet i første ledd bokstav a til d vil skje. Det må imidlertid være noe i det konkrete saksforholdet som må gi grunn til å tro at den forbudet skal rette seg mot, ellers vil begå en av de aktuelle handlingene i første ledd bokstav a til d. Det er ikke tilstrekkelig at det foreligger en teoretisk risiko.⁸⁹ Dette understøtter at besøksforbud ikke kan nedlegges grunnløst, men at det må foreligge visse objektive holdepunkter. Bakgrunnen for dette synes å være at det er snakk om et inngrep og at det dermed oppstilles et krav om legalitet.

Før lovendringen i 2003 var det tilsvarende vilkåret formulert slik at det «på grunn av særlige forhold antas å foreligge risiko» for at personen ville utføre visse handlinger.⁹⁰ Høyesteretts kjæremålsutvalg tolket bestemmelsen slik den lød før lovendringen i 2003, at den ikke stilte krav om sannsynlighetsovervekt, men at det var tilstrekkelig at det forelå en nærliggende og tilstrekkelig risiko.⁹¹ Formålet med lovendringen i 2003 var å presisere at loven ikke oppstilte noe krav om sannsynlighetsovervekt, sett bort i fra de tilfeller som omfattet forbud mot å oppholde seg i sitt eget hjem. Dette medførte følgelig at kjæremålsutvalgets tolkning, hva gjelder kravet til at risikoen for overgrep ikke bare måtte være reell, men også nærliggende, ble dempet.⁹²

På den ene siden, dersom forbudet skal fungere effektivt som beskyttelse overfor fornærmede, kan det ikke stilles for høye krav til oppfyllelse av vilkåret «grunn til å tro». En for høy terskel vil medføre en mulig reservasjon for å ta i bruk besøksforbudet. Sett tilbake til kapittel 2 om den historiske utviklingen, kan ikke dette anses å være lovgivers vilje. På den annen side tilsier uskyldspresumsjonen at tiltaket er svært inngripende overfor den forbudet retter seg mot. Dette vil bli behandlet nærmere i kapittel 5.

⁸⁹ Ot.prp. nr. 109 (2001-2002) s. 44.

⁹⁰ Keiser mfl. Straffeprosessloven. Lovkommentar, § 222 a. Hentet fra juridika.no 16.03.22.

⁹¹ Rt. 1998 s. 1638 s. 1639.

⁹² Keiserud mfl. Straffeprosessloven. Lovkommentar, § 222 a. Hentet fra juridika.no 16.03.22.

4.3 Hvilke vilkår må foreligge for å kunne nedlegge besøksforbud?

4.3.1 De alternative vilkårene i bokstav a til d

Handlingene som oppstilles i bokstav a til d er alternative vilkår, jf. ordlyden «eller». Det vil si at det er tilstrekkelig at en av bokstavene er oppfylt for at bestemmelsen kommer til anvendelse.

Av første ledd bokstav a fremgår det at å begå en straffbar handling overfor en annen person kan medføre nedleggelse av besøksforbud. «En straffbar handling» forstås som at samtlige straffbarhetsvilkår er oppfylt.

I forarbeidene har departementet uttalt at det særlig er aktuelt med besøksforbud ved fare for vold eller trusler.⁹³ Departementets uttalelse utelukker imidlertid ikke hvilke andre straffbare handlinger som kan omfattes av ordlyden. Ordlyden «overfor» tilsier at det ikke er tilstrekkelig at det foreligger en straffbar handling. Den straffbare handlingen må rette seg mot «en annen person». En tolkning tilsier at bestemmelsen tar sikte på å beskytte konkrete privatpersoner. Det vil si at bestemmelsen ikke hjemler forbud mot å oppholde seg på et sted hvor den alminnelige ro og orden som forstyrres.⁹⁴ Eksempelvis kan ikke strpl. § 222 a første ledd bokstav a brukes for å hindre en notorisk bråkmaker i å oppholde seg i sentrum av en by.⁹⁵

Nedleggelse av besøksforbud kan skje dersom det er grunn til å tro at en person ellers vil forfølge en annen person, jf. strpl. § 222 a første ledd bokstav b. Ordlyden «forfølge» forstås som et negativt ladet ord som innebærer en aktiv handling i form av å fysisk eller digitalt følger etter/med en person. Ordlyden tilsier at det er snakk om en viss intensitet, i tillegg til at forfølgelsen må være over en viss tid. Hvor den nedre grensen går kan vanskelig leses av ordlyden. Sett bokstav b i sammenheng med bokstav a, er det ikke et vilkår at forfølgelsen er en straffbar handling. På den annen side utelukker ikke bokstav b at en slik handling kan være straffbar. Det vises herunder til strl. § 266 som kriminaliserer hensynsløs atferd.

Av forarbeidene fremgår det at situasjoner som rammes av bokstav b kan dreie seg om en person som følger etter eller stadig dukker opp på samme sted som en annen person på en

⁹³ Ot.prp. nr. 109 (2001-2002) s. 20.

⁹⁴ Ot.prp. nr. 109 (2001-2002) s. 45.

⁹⁵ Ot.prp. nr. 33 (1993-1994) s. 50.

måte som vedkommende oppfatter som truende.⁹⁶ Forarbeidene understøtter at bokstav b tar sikte på forfølgning som ikke er straffbar. Det sentrale er at forfølgningen fremstår som en belastning for den som forfølges.⁹⁷

For å få en bedre forståelse av hva som ligger i å «forfølge» er det av interesse å se til straffeloven § 266. Av bestemmelsen fremgår det at den som ved skremmende eller plagsom opptreden eller annen hensynsløs atferd forfølger en person eller på annen måte krenker en annens fred, straffes med bot eller fengsel inntil 2 år.

Straffelovkommisjonen presiserer at ordlyden «hensynsløs» er en ganske sterk karakteristikk som ofte forutsetter at atferden er «helt klart moralsk forkastelig».⁹⁸ Det vil si at dagliglivets små krenkelser faller utenfor ordlyden.⁹⁹

Det stilles spørsmål ved om det foreligger et krav om at den som blir forfulgt har kunnskap det. I den sammenheng anses det som relevant å vise til HR-2019-563-A. Saken gjaldt en mann som var dømt for flere voldtekter. Under prøveløslatelsen gjennomførte politiet spaning og oppdaget at mannen ved en rekke tilfeller hadde kikket gjennom vinduer i leiligheter og hybler bebodd av unge kvinner.¹⁰⁰ I den forbindelse ble det tatt fotografi og film av de unge kvinnene.¹⁰¹ Spørsmålet i saken gjaldt lovanvendelsen, herunder rekkevidden av bestemmelsene i straffeloven §§ 266, 266 a og 298.¹⁰² Høyesterett kom enstemmig frem til at straffeloven kun forbyr stalking, dersom det ligger innenfor gjerningsmannens forsett at fornærmede hadde kunnskap om krenkelsen på gjerningstidspunktet. Da kvinnene ikke visste om kikkingen, fotografiene eller filmingen, var handlingene lovlig da de skjedde. Høyesterett kom således frem til at skjult overvåkning faller utenfor ordlyden i strl. §§ 266, 266 a og 298.¹⁰³

Rettsregelen Høyesterett statuerer vil være overførbar til forståelsen av «forfølge» i strpl. § 222 a. Konklusjonen på spørsmålet er at det foreligger et krav om at den som blir forfulgt har kunnskap om det.

⁹⁶ Ot.prp. nr. 109 (2001-2002) s. 45.

⁹⁷ Prop. 43 L (2014-2015) s. 2.

⁹⁸ Ot.prp. nr. 41 (1954) s. 23.

⁹⁹ Matningsdal, Magnus, *Norsk lovkommentar, Straffeloven*, note 1698, Rettsdata.no (hentet 15.04.22).

¹⁰⁰ HR-2019-563-A avsnitt 2.

¹⁰¹ HR-2019-563-A avsnitt 1.

¹⁰² HR-2019-563-A avsnitt 16.

¹⁰³ HR-2019-563-A avsnitt 30, 36 og 50.

I første ledd bokstav c fremgår det at besøksforbud kan nedlegges dersom en person «på annet vis krenker en annens fred». Ut ifra en kontekstuell tolkning forstås «på annet vis» å være en henvisning til tilfeller som ikke rammes av første ledd bokstav a og b. Ordlyden tolkes å være vid, og kan følgelig omfatte flere ulike tilfeller. Dette indikerer at en må foreta en konkret helhetsvurdering av den enkelte situasjonen. En naturlig språklig forståelse av «krenke» tilsier en atferd som på bakgrunn av objektive holdepunkter støter og/eller fornærmer en annen. Eksempler som faller innenfor ordlyden er dersom en person gjentatte ganger dukker opp på en annens bostedsadresse, ringer, trakasserer eller håner vedkommende på offentlig sted eller liknende.¹⁰⁴ Fordi ordlyden er vid, vil det være tvil knyttet til grensetilfeller. På bakgrunn av nevnte eksempler fra forarbeidene, synes enkeltstående episoder å falle utenfor ordlyden «på annet vis krenke en annens fred». Det vil si at hvis en dukker opp på en annens bostedsadresse for første gang, vil ikke vilkåret være oppfylt. Hvis en person ringer en annen to ganger i måneden synes heller ikke intensiteten å være høy nok til at vilkåret vil være oppfylt. Hvis en derimot ringer noen hver dag vil saken stille seg annerledes.

I likhet med kartleggingen av innholdet i å «forfølge en annen person» i bokstav b, vil også strl. § 266 bidra til å klargjøre innholdet i krenkelse etter bokstav c.

I Rt. 2014 s. 669 benyttet retten strl. 1902 § 390 a. Bestemmelsen tilsvarer dagens strl. § 266. Faktum i saken var at en bil stod på tomgang utenfor et legesenter. Det var ingen sjåfør i bilen, men i passasjerstet satt en kvinne. Tiltalte i saken hadde store plager med astma og allergi, og var derfor særlig opptatt av at biler ikke skulle stå på tomgang. Han gikk derfor bort til bilen og banket på vinduet på passasjersiden. Kvinnen åpnet døren, og tiltalte ba henne om å slå av motoren fordi han hadde astma. Retten kunne ikke utelukke at kvinnen sa «fitte» til tiltalte før hun lukket bildøren. Tiltalte dro dermed opp bildøren igjen hvoretter han lente seg over fornærmede mens han forsøkte å vri om tenningsnøkkelen. Han klarte det etter et par forsøk. Kvinnen forklarte i retten at hun syntes hendelsen var ubehagelig og at hun ble litt redd. Retten la til grunn at tiltalte var irritert og sint, og et vitne forklarte at han oppfattet tiltalte som «høyeksplosiv».¹⁰⁵ Høyesterett uttalte at en fredskrenkelse først blir straffbar etter strl. § 390 a dersom den går markert ut over slike ubehageligheter som alminnelig

¹⁰⁴ Ot.prp. nr. 109 (2001-2002) s. 45.

¹⁰⁵ Rt. 2014 s. 669 avsnitt 9.

menneskelig samkvem regelmessig kan føre med seg.¹⁰⁶ Retten konkluderte med at hendelsen ikke kan karakteriseres som en hensynsløs atferd som rammes av strl. § 390 a.¹⁰⁷

Dommen viser følgelig hvor den nedre grensen for straffbar hensynsløs atferd ligger. Vurderingen om hendelsen går markert ut over slike ubehageligheter som alminnelig menneskelig samkvem regelmessig kan føre med seg, kan være overførbar til om det foreligger en krenkelse etter strpl. § 222 a første ledd bokstav c.¹⁰⁸ Fordi strpl. § 222 a første ledd bokstav c ikke oppstiller et krav om en straffbar krenkelse, kan hendelsen som beskrevet i Rt. 2014 s. 669 gi grunnlag for besøksforbud. Sannsynligvis kan også mer bagatellmessige hendelser omfattes av bokstav c. Det er imidlertid vanskelig å så fast hvor den nedre grensen ligger. Tvilen knytter seg til kravet til *lex certa* som vil bli behandlet i punkt 4.3.2.

Spørsmålet blir videre hva som skiller bokstav c fra bokstav b. Å «forfølge» noen tolkes å være mer systematisk og planlagt over en viss tid, sammenliknet med å «krenke en annens fred». Ut ifra bestemmelsens systematikk tolkes det at å «forfølge» noen er mer alvorlig enn å «krenke en annens fred». Likevel vil konsekvensene etter bokstav b og c være de samme. Det utledes således at lovgiver har oppstilt en særdeles lav terskel for å nedlegge besøksforbud etter bokstav c.

Hva gjelder ordlyden «en annens fred» tilsier at krenkelsen må gå utover en annen persons sfære.

En annen situasjon som kan medføre nedleggelse av besøksforbud, er dersom en person begår «ordensforstyrrelser som er særlig belastende for en annen person», jf. strpl. § 222 a første ledd bokstav d. Med «ordensforstyrrelser» forstås forstyrrelser av den alminnelige fred og orden. Det kan være forstyrrelser i form av høy musikk eller krangling. En naturlig språklig forståelse av «særlig belastende» tilsier en belastning utover det normale. Ordlyden «særlig» taler for en høy terskel, sammenliknet med dersom det hadde stått «belastende». I likhet med de øvrige bokstavene i første ledd må ordensforstyrrelsen rette seg mot en person og medfører en negativ konsekvens for personen. Av forarbeidene fremgår det at bokstav d er ment å omfatte tilfeller som ikke rammes av bokstav c. Typiske tilfeller som omfattes av bokstav d er urinering og aggressiv atferd.¹⁰⁹

¹⁰⁶ Rt. 2014 s. 669 avsnitt 17.

¹⁰⁷ Rt. 2014 s. 669 avsnitt 20.

¹⁰⁸ Rt. 2014 s. 669 avsnitt 17.

¹⁰⁹ Prop. 43 L (2014-2015) s. 10.

Ordensforstyrrelser er straffbart etter strl. § 181. Lovgiver har presisert at den som ved slagsmål, støy eller annen utilbørlig atferd forstyrrer, straffes med bot eller fengsel inntil seks måneder. Forstyrrelsen må omfatte den alminnelige fred og orden, lovlig ferdsel, omgivelsenes nattero eller omgivelsene på et sted hvor han uberettiget forblir tross pålegg om å fjerne seg, jf. strl. § 181 første ledd. Ordlyden «annen utilbørlig atferd» tilsier en vid og vag ordlyd som kan omfatte flere forskjellige handlinger. Fordi ordlyden er vag indikerer dette at det foreligger en lav terskel.

På bakgrunn av at strpl. § 222 a første ledd bokstav d bruker formulering «særlig belastende» og fordi strl. § 181 oppstiller en lav terskel for å bli straffet for ordensforstyrrelse, forstås «ordensforstyrrelse» i strpl. § 222 a å omfatte kriminalisert atferd.

Som nevnt ovenfor står det flere plasser i forarbeidene at etterfølgende bokstav er ment å fange opp tilfeller som ikke rammes av forgående bokstav. Dette indikerer at de ulike bokstavene er lovfestet med det formål å være en slags helgardering med tanke på beskyttelse av fornærmede.

Fordi bokstav a og d hjemler straffbare handlinger, medfører det at bokstav b og c som utgangspunkt omfatter tilfeller som ikke er kriminalisert. Dette til tross for at forfølgning og krenkelser kan være straffbare.

4.3.2 Tilfredsstillende de alternative vilkårene kravet til *lex certa*?

Med bakgrunn i analysen i punkt 4.3.1 synes vilkårene i første ledd bokstav a til d, å være vidt og vagt formulert. Det vises herunder til vilkåret «forfølge», hvor en ikke ut ifra ordlyden kan tolke om det foreligger et krav om kunnskap om forfølgelsen hos fornærmede. Videre tilsier vilkåret «på annet vis krenke en annens fred» i bokstav c, at formuleringen er vag da ordlyden ut ifra en naturlig språklig forståelse kan synes å omfatte alle ubehageligheter en person kan oppleve. Heller ikke forarbeidene bidrar til å oppklare hvor den nedre terskelen ligger da de kun gir eksempler på hva som omfattes av ordlyden. Konsekvensen av dette er at en må utøve forsiktighet i nedre sjikt-saker. Det bemerkes at ordlyden også omfatter atferd som ikke er kriminalisert.

Som det er argumentert for i punkt 3.2 må det forventes at reglene i større eller mindre grad er vage.¹¹⁰ Høyesterett har aldri satt til side en straffebestemmelse fordi den har vært for vag. EMD har i en rekke saker vurdert ulike type vage nasjonale straffebestemmelser. De har imidlertid sjelden konstatert krenkelse alene på grunn av straffebestemmelsens vaghet.¹¹¹ Det indikerer at det foreligger en høy terskel for å konkludere med at en straffebestemmelse er for vag.

En presisering av ordlyden vil bidra til at reglene blir enklere å praktisere for påtalemyndigheten, og enklere å overprøve for domstolene.

I foreliggende tilfelle foreligger det kvalifisert tvil knyttet til om formuleringen i første ledd bokstav a til d tilfredsstillende kravet til *lex certa*. Bakgrunnen for dette er den vide og vage formuleringen av ordlyden, sett i sammenheng med hvor inngripende det er å ilegge noen besøksforbud. Som behandlet i punkt 3.3 er konsekvensen av dette at det må foretas en strengere forholdsmessighetsvurdering.

I henhold til kravet til *lex certa* blir problemstillingen om reguleringen av besøksforbud kan formuleres klarere. Dette vil være tema for avhandlingens punkt 5.2.

4.4 Innholdet i besøksforbudet

4.4.1 «Beskyttelse for en nærmere avgrenset krets personer»

Innholdet i besøksforbudet fremgår av strpl. § 222 a andre og tredje ledd. I andre ledd står det at besøksforbud «kan nedlegges til beskyttelse for en nærmere avgrenset krets av personer». Forbudet kan nedlegges dersom den som forbudet skal beskytte, har begjært det, eller allmenne hensyn krever det». Som det er redegjort for overfor, er besøksforbudet ment å beskytte konkrete private personer, jf. ordlyden «en annen person» i første ledd. Til tross for at ordlyden er begrenset til «en annen person», fremgår det av andre ledd at forbudet også er ment å beskytte «en nærmere avgrenset krets av personer». For å hindre gjentakelse vises det til punkt 2.6, hvor det fremgår blant annet at bestemmelsen ikke oppstiller en antallsbegrensning. Det vises til tidligere redegjørelse av «kan» i siste avsnitt i punkt 3.3.

¹¹⁰ Kjølbro (2020) s. 840.

¹¹¹ Aall (2018) s. 136.

Forbudet kan nedlegges på to forskjellige måter, enten ved begjæring av den som forbudet skal beskytte eller dersom allmenne hensyn krever det. Tvilen knytter seg til hva som ligger i ordlyden «allmenne hensyn». En naturlig språklig forståelse av «allmenne hensyn» tilsier at samfunnet har interesse av at vedkommende ilegges forbudet. Dette vil være begrunnet i allmennpreventive hensyn. Det må imidlertid foreligge en viss grovhet i overtredelsen for at det skal foreligge en allmenn interesse i å sanksjonere vedkommende. Dersom det ikke foreligger en viss grovhet kan forholdet stride mot legalitetsprinsippet. Avgjørelsen om allmenne hensyn som årsak til nedleggelse av besøksforbud, besluttet av påtalemyndigheten, jf. strpl. § 222 a første ledd første setning. Grunnen til at det kan være nødvendig at påtalemyndigheten tar beslutningen er et potensielt avhengighetsforhold mellom den besøksforbudet retter seg mot og fornærmede.¹¹² Det forstås imidlertid at dersom besøksforbud skal ilegges mot fornærmedes ønske, må det jevnt over kreves en risiko for grovere kriminalitet.

4.4.2 Hva ligger i ordlyden «å oppholde seg på bestemt sted»?

Når det gjelder det nærmere innholdet i besøksforbudet, fremgår det av strpl. § 222 a tredje ledd bokstav a at den forbudet retter seg mot kan forbys å oppholde seg på et bestemt sted eller å forfølge, besøke eller på annet vis kontakte en annen person. Med «å oppholde seg på et bestemt sted» forstås et geografisk avgrenset område. For eksempel fornærmedes bostedsadresse. Ved å angi et bestemt sted vil dette bidra til forutberegnelighet for partene, og følgelig en økt trygghet for fornærmede. Av forarbeidene fremgår det at loven ikke setter grenser for hvor stort område et besøksforbud kan gjelde. Det vil si at forbudet kan gis for eksempel for en hel kommune.¹¹³ Det vises til tidligere redegjørelse av ordlyden «kan» og «eller».

I kjennelse inntatt i HR-2019-1078-U ble en person ilagt besøksforbud for å beskytte et ungdomsmiljø. Besøksforbudet var avgrenset i en tidsperiode og gjaldt forbud mot å oppholde seg i Arendal sentrum. Kjennelsen reiste to hovedproblemstillinger. Første problemstilling var om besøksforbudet kan ilegges selv om den beskyttede kretsen ikke kan navngis. Andre problemstilling var om vilkåret «bestemt sted» var oppfylt. Det er sistnevnte problemstilling

¹¹² Ot.prp. nr. 33 (1993-1994) s. 43.

¹¹³ Ot.prp. nr. 109 (2001-2002) s. 29.

som vil være aktuell i denne sammenheng. Retten kom frem til at vilkåret «bestemt sted» var klart oppfylt ved at grensene for forbudet var presist inntegnet i et kart.¹¹⁴

På den annen side uttalte kjæremålsutvalget i Rt. 1998 s. 1106, at ordlyden ikke kan tolkes så vidt at den gir adgang til generelt å pålegge en person å unnvike steder der fornærmede midlertidig måtte oppholde seg.¹¹⁵ Saken i Rt. 1998 s. 1106 gjaldt gjentatte brudd på besøksforbud. I den forbindelse anså påtalemyndigheten det som nødvendig å beslutte et mer omfattende og konkret besøksforbud.¹¹⁶ Det ble anført saksbehandlingsfeil. Det aktuelle i denne forbindelse var at besøksforbudet ble ubestemt utformet til at A ble forbudt å oppholde seg på steder hvor fornærmede og samboeren til enhver tid måtte oppholde seg. Dette kunne eksempelvis medføre at A umiddelbart måtte forlate offentlig vei, plass eller annet fritt område. Kjæremålsutvalget kom til at forbudet var for generelt utformet og kjennelsen måtte følgelig oppheves.¹¹⁷ Til tross for at dommen er over 20 år gammel, er synspunktet senere fulgt opp i Rt. 2003 s. 1068. Dette styrker den rettskildemessige vekten av Høyesteretts uttalelse i 1998. I Rt. 2003 s. 1068 ble A ilagt besøksforbud da han var siktet for forsøk på overlagt drap på sin tidligere ektefelle.¹¹⁸ Problemstillingen var om strpl. § 222 a kunne benyttes til å ilegge en handleplikt utenfor de områdene et besøksforbud var spesifisert til å omfatte.¹¹⁹ I likhet med kjæremålsutvalget i Rt. 1998 s. 1106, konkluderte retten med at «bestemt sted» ikke kan tolkes så vidt at det omfatter ethvert sted fornærmede midlertidig måtte oppholde seg.¹²⁰

Eksempelene fra rettspraksis viser at Høyesterett begrenser ordlyden i strpl. § 222 a.

Bakgrunnen for dette er at de snevrer ordlyden «bestemt sted» til å ikke omfatte midlertidige oppholdssteder. Avgrensningen i kartet i HR-2019-1078-U understøtter imidlertid viktigheten av forutberegnelighet for partene. Rt. 1988 s. 1106 tilsier at det geografiske området må ha et visst preg av å være konstant.

¹¹⁴ HR-2019-1087-U avsnitt 19.

¹¹⁵ Rt. 1998 s. 1106 s. 1108.

¹¹⁶ Rt. 1998 s. 1106 s. 1106.

¹¹⁷ Rt. 1998 s. 1106 s. 1108.

¹¹⁸ Rt. 2003 s. 1068 avsnitt 2.

¹¹⁹ Rt. 2003 s. 1068 avsnitt 2-4.

¹²⁰ Rt. 2003 s. 1068 avsnitt 14.

4.4.3 Ordlyden «å forfølge, besøke eller på annet vis kontakte en annen person»

I strpl. § 222 a tredje ledd bokstav b gis ulike alternativ på hvordan kontakt mellom den forbudet retter seg mot og fornærmede kan oppstå. Med «besøke» forstås at noen kommer til ditt oppholdssted i den hensikt å få kontakt med deg. Dette forstås slik at besøket kan være over kortere eller lengre tid. Ordlyden «på annet vis kontakte» tilsier de tilfeller som ikke omfattes av de øvrige alternativene som nevnes i bokstav b. Det tolkes at ordlyden er vag og således kan omfatte samtlige kontaktmuligheter, herunder telefonkorrespondanse, e-post og brev. Å «kontakte» indikerer en aktiv handling. Det vil si at tilfeller hvor en tilfeldigvis møter en person faller utenfor ordlyden. Et annet eksempel er dersom personen som skal beskyttes, oppsøker vedkommende som er ilagt besøksforbud. Også denne handlingen vil falle utenfor ordlyden «kontakte» da det ikke er foretatt en aktiv handling fra den forbudet retter seg mot.

Spørsmålet er hvilken rekkevidde ordlyden har. I den forbindelse vil det være relevant å se til de retningslinjer Høyesterett har oppstilt i sin praksis. I HR-2018-2395-A ble A ilagt besøksforbud da det var grunn til å tro at han ville begå en straffbar handling overfor, forfølge og/eller krenke B's fred.¹²¹ Både tiltalte og fornærmede hadde trent regelmessig på samme treningssenter, og det var på dette treningssenteret at de hadde møtt hverandre og innledet et forhold.¹²² Spørsmålet retten stod overfor var om besøksforbudet var krenket da den besøksforbudet rettet seg mot hadde gått inn på et treningssenter og trent selv, til tross for at han visste at fornærmede allerede var der og trente.¹²³ I avgjørelsen viser dommer Falch til Rt. 2003 s. 1068 hvor Høyesterett uttalte at strpl. § 222 a ikke gir hjemmel til å oppstille en generell plikt til å vike unna partene når partene møtes tilfeldig.¹²⁴ I dommen fremgår det imidlertid at tiltalte visste at fornærmede var inne på treningssenteret. Retten kom frem til at tiltalte hadde foretatt en aktiv handling mot fornærmede ved å bevege seg fra resepsjonsområdet og inn i treningslokalet. Det avgjørende ble likevel at handlingen ikke var tilstrekkelig til at det kan sies at han hadde forfulgt henne eller på annet vis kontaktet henne.¹²⁵ Retten kom således frem til at til at besøksforbudet ikke var krenket.¹²⁶ I avgjørelsen la Høyesterett vekt på at treningssenteret var relativt stort med mange mennesker til stede, at tiltalte trente noe unna fornærmede og at han ikke henvendte seg til henne. Tiltalte søkte ikke

¹²¹ HR-2018-2395-A avsnitt 2.

¹²² HR-2018-2395-A avsnitt 3.

¹²³ HR-2018-2395-A avsnitt 20.

¹²⁴ HR-2018-2395-A avsnitt 22.

¹²⁵ HR-2018-2395-A avsnitt 23.

¹²⁶ HR-2018-2395-A avsnitt 26.

blikkontakt eller lignende med fornærmede. Høyesterett kom frem til at han verken hadde forfulgt, besøkt eller på annet vis kontaktet henne.¹²⁷

Basert på hva som ligger i ordlyden «forfølge», som redegjort for i punkt 4.3, synes Høyesterett å presisere hva som følger av ordlyden og således gjeldende rett. Dersom situasjonen som beskrevet ovenfor skulle vært omfattet, hadde dette følgelig krevd en utvidelse av lovteksten. Å subsumere forholdet under strpl. § 222 a ville vært å gå utenfor ordlydens ramme, noe som ville vært i strid mot analogiforbudet. Retningslinjene som Høyesterett oppstiller vil være overførbare til andre offentlige arenaer, for eksempel utsteder eller butikker. I tilfeller hvor en tilfeldigvis møter på hverandre, til tross for at det foreligger besøksforbud, synes således å falle utenfor ordlyden. I vurderingen om et besøksforbud er krenket vil det være relevant å se på størrelsen av lokalet, om det er andre til stede og om vedkommende søker kontakt gjennom verbal eller ikke-verbal kommunikasjon, herunder blikkontakt.

Spørsmålet blir imidlertid hvilke regler som gjelder når fornærmede frivillig ønsker kontakt med den forbudet retter seg mot. Problemstillingen ble belyst i Rt. 2004 s. 2046. Dommen vil være relevant for å analysere hvor terskelen i strpl. § 222 a ligger. Saken gjaldt en far som hadde fått et forbud mot å kontakte sin sønn utenom den til enhver tid rådende samværsrett.¹²⁸ I realiteten vil forbudet legge restriksjoner på sønnens muligheter til å få kontakt med faren, og dermed begrenser forbudet sønnens frihet. På bakgrunn av de formål strpl. § 222 a tar sikte på å beskytte, kom kjæremålsutvalget frem til at bestemmelsen ikke skal forstås slik at den også innebærer at den personens som skal vernes, selv må tåle inngrep i den frihet vedkommende ellers har til å kontakte andre.¹²⁹ I realiteten medførte dommen at faren ikke kan kontakte sønnen sin, men sønnen kan kontakte faren. Dette synes å være i tråd med ordlyden i strpl. § 222 a tredje ledd bokstav b. Det vises herunder til ordlydsfortolkningen av «på annet vis kontakte» tidligere i dette kapittelet.

På den ene siden er det på det rene at det oppstår problemer når fornærmede må tåle inngrep i sin frihet. Besøksforbudet skal som utgangspunkt ramme den forbudet retter seg mot, og således verne om fornærmede. På den annen side må det anses som en naturlig konsekvens at fornærmede ikke skal kunne kontakte den besøksforbudet retter seg mot. Dette forankres i reglens beskyttelsesformål. At en tar kontakt med den besøksforbudet retter seg mot taler for

¹²⁷ HR-2018-2395-A avsnitt 24.

¹²⁸ Rt. 2004 s. 2046 avsnitt 12.

¹²⁹ Rt. 2004 s. 2046 avsnitt 13.

at beskyttelsesbehovet ikke er stort nok til at vilkårene for besøksforbud er oppfylt. Dette stiller seg imidlertid annerledes når det gjelder barna til den besøksforbudet retter seg mot. Barn har gjennom blant annet Grunnloven, barnekonvensjonen og barneloven, rett til kontakt med sine foreldre. Til tross for at barn har et sterkt vern med tanke på deres rett til kontakt med sine foreldre, kan ikke strpl. § 222 a forstås slik at ordlyden skal tolkes utvidende av den grunn. Det vil være i strid med ordlyden. I tilfeller hvor barn er involvert vil det imidlertid være særlig viktig med en forholdsmessighetsvurdering.

Sett Rt. 2004 s. 2046 i forbindelse med kravet til *lex certa* reises det spørsmål om ordlyden bør utformes mer presist. Problemstillingen vil bli behandlet i punkt 5.2.

4.4.4 Besøksforbud i eget hjem

Besøksforbud kan omfatte et forbud om å oppholde seg i sitt eget hjem, jf. strpl. § 222 a tredje ledd andre setning. Forbudet begrenser seg imidlertid til kun å omfatte en handling som nevnt i første ledd bokstav a, og det stilles krav om en nærliggende fare for slik handling. Ordlyden «nærliggende fare» forstås som en fare knyttet til nærhet i tid. På bakgrunn av kombinasjonen av «nærliggende» og «fare» tolkes det at vilkåret oppstiller en høyere terskel enn grunnvilkåret «grunn til å tro». Forståelsen understøttes av forarbeidene hvor det fremgår at «nærliggende fare» innebærer et krav til sannsynlighetsovervekt og er således strengere enn vilkårene for vanlig besøksforbud.¹³⁰

Problemstillingen blir videre hva som ligger i ordlyden «eget hjem». Forbudet gjelder tilfeller hvor den forbudet retter seg mot og den forbudet skal beskytte, har felles husholdning. Likevel kan også andre relasjoner omfattes, herunder forholdet mellom utleier og leieboer. Besøksforbud i eget hjem kan nedlegges uavhengig av hvem som eier boligen. Eierforholdet vil imidlertid være et moment etter forholdsmessighetsvurderingen i strpl. § 170 a, hvor hensynene til begge parter er relevant.¹³¹ I HR-2010-1459-U var det reist spørsmål om forståelsen av «eget hjem». Lagmannsretten hadde uttalt at vurderingen måtte bero på hvilken tilknytning, faktisk og rettslig, vedkommende hadde til boligen da besøksforbudet ble gitt.¹³² Høyesterett presiserte imidlertid at det særlig vil være den faktiske tilknytningen som er sentral for vurdering av hva som er å betegne som «eget hjem» i strpl. § 222 a.¹³³ I

¹³⁰ Ot.prp. nr. 109 (2001-2002) s. 65.

¹³¹ Ot.prp. nr. 109 (2001-2002) s. 65.

¹³² HR-2010-1459-U avsnitt 12.

¹³³ HR-2010-1459-U avsnitt 13.

forarbeidene kom departementet frem til at fritidsbolig ikke omfattes av uttrykket «eget hjem».¹³⁴

Lengstefristen for besøksforbud i eget hjem er tre måneder av gangen, jf. strpl. § 222 a femte ledd andre setning. Det vises herunder til redegjørelse av fristen i punkt 2.4. For nedleggelse av vanlig besøksforbud er fristen på høyst ett år av gangen, jf. strpl. § 222 a femte ledd første setning. Forskjellen på de to fristene tolkes å være begrunnet i hvor inngripende de ulike forbudene er. Det presiseres imidlertid at besøksforbud bare kan opprettholdes så lenge vilkårene er oppfylt, jf. strpl. § 222 a femte ledd siste setning. Det kan også være aktuelt å fastsette frister med kortere varighet.¹³⁵

Det vises til tidligere redegjørelse i punkt 2.4, angående begrensede besøksforbud. Hva gjelder lovens henvisning til strpl. § 170 a i andre ledd tredje setning, vises det til behandlingen av rammene for strpl. § 222 a punkt 3.2.

Sett rettskildene i sammenheng utledes det at de materielle vilkårene i strpl. § 222 a oppstiller en lav terskel for å nedlegge besøksforbud. Dette til tross for hvor inngripende forbudet er overfor den det retter seg mot.

4.5 En oversikt over de prosessuelle vilkårene

I det følgende vil det bli gitt en oversikt over de mest sentrale prosessuelle vilkårene i strpl. § 222 a. Å gi en oversikt over de prosessuelle vilkårene vil være av relevans for analysen da det er av interesse å undersøke om de materielle vilkårene er fulgt opp med tilstrekkelige prosessuelle rettsikkerhetsgarantier. Da dette kapitlet begrenser seg til å omfatte en oversikt, vil spørsmålet knyttet til prosessuelle rettssikkerhetsgarantier bli drøftet i kapittel 4.6

Det vises til redegjørelse av de prosessuelle vilkårene i punkt 2.5.

Som en del av de prosessuelle vilkårene, stilles det krav til at påtalemyndighetenes beslutninger skal være skriftlig og inneholde hva besøksforbudet er ment å beskytte, samt grunnlaget for inngrepet, jf. strpl. § 222 a sjette ledd første setning. Bakgrunnen for reglene synes så være begrunnet i hensynet til notoritet og rettssikkerhet.

¹³⁴ Ot.prp. nr. 109 (2001-2002) s. 28.

¹³⁵ Ot.prp. nr. 109 (2001-2002) s. 46.

Andre del av sjette ledd omhandler partenes rett til informasjon. Det er et vilkår at den besøksforbudet retter seg mot skal gjøres kjent med følgene av å bryte forbudet, jf. strpl. § 222 a sjette ledd femte setning. Kodifiseringen synes å være begrunnet i hensynet til forutberegnelighet. Dersom påtalemyndigheten avslår en begjæring om besøksforbud, skal det opplyses om retten til å bringe avslaget inn for retten, jf. strpl. § 222 a sjette ledd sjette setning.

I likhet med fornærmede, har den forbudet retter seg mot rett til å få saken sin prøvd for retten. Det er et vilkår at påtalemyndigheten snarest råd og senest innen fem dager etter at kravet ble fremsatt, oversender saken til retten, jf. strpl. § 222 a syvende ledd. Det samme gjelder i tilfeller som omfatter forbud mot å oppholde seg i eget hjem, jf. strpl. § 222 a åttende ledd. Det skal gis opplysninger til retten dersom den forbudet rettet seg mot ikke er avhørt av politiet, jf. strpl. § 222 a syvende ledd.

Beslutninger som omhandler å ikke ilegge besøksforbud, kan også bringes inn for retten av den et forbud er ment å beskytte. Begge partene skal varsles om rettsmøter, har rett til å være til stede og til å uttale seg, jf. strpl. § 222 a niende ledd. Sistnevnte synes å være begrunnet i hensynet til kontradiksjon. Bistandsadvokat gis også rett til å uttale seg. Dette til tross for den forbudet skal beskytte, ikke møter, jf. strpl. § 222 a niende ledd. Dette understøttes av hensynet til rettssikkerhet.

Det sluttes at lovgiver oppstiller en rekke prosessuelle rettigheter for partene som berøres av forbudet, herunder krav til skriftlighet, partenes rett til underretning og domstolskontroll. Om dette er tilstrekkelige rettsikkerhetsgarantier, sett i sammenheng med de materielle vilkårene, vil bli behandlet i kapittel 4.6

4.6 Tilfredsstiller vilkårene i strpl. § 222 a, kravet til forholdsmessighet?

Forholdsmessighetsvurderingen får virkning på to nivåer; overfor lovgiver og rettsanvender. I det følgende vil temaet være knyttet til lovgiver. Kapittel 4.7 vil omhandle rettsanvender. Ved prøving av forholdsmessighetskravet legges det vekt på om og hvor grundig lovgiver har vurdert om det er nødvendig og proporsjonalt å legge listen så lavt for inngrep.

Hva gjelder de prosessuelle vilkårene, er spørsmålet om vilkårene er tilstrekkelige til å ivareta den inngrepet retter seg mot. Enhver rettssikkerhetsgaranti vil følgelig være med på å styrke rettssikkerheten til vedkommende. Strpl. § 222 a oppstiller krav til skriftlighet, partenes rett til

underretning og domstolskontroll. Sammenliknet med de øvrige bestemmelsene i straffeprosesslovens fjerde del, synes de prosessuelle vilkårene å være tilstrekkelig varetatt for den besøksforbudet retter seg mot. Det kan vanskelig ses ytterligere tiltak for å ivareta de prosessuelle rettighetene til den forbudet retter seg mot.

Konklusjonen er at de prosessuelle vilkårene er tilstrekkelig til å ivareta den inngrepet retter seg mot. De prosessuelle vilkårene tilfredsstillter således kravet til forholdsmessighet. Tvilen knytter seg således til de materielle vilkårene i strpl. § 222 a.

Som redegjort for ovenfor i kapittel 2, har lovgiver tatt høyde for forholdsmessighetsvurdering både i forarbeidene og i lovteksten. Dette er premisser som er fulgt opp av domstolene. På den annen side viser den historiske utviklingen at det er gjort svært få konkrete vurderinger av forholdsmessighetsprinsippet. Dette indikerer at lovgiver har vurdert om det er nødvendig og proporsjonalt å legge listen så lavt for inngrepet, men at det ikke nødvendigvis er gjort en tilstrekkelig grundig vurdering av forholdsmessigheten. De vide og vage formuleringene i strpl. § 222 a første ledd medfører at bestemmelsen oppleves problematisk. Det er imidlertid høy terskel for å slå fast at reglene knyttet til besøksforbud ikke oppfyller kravet til forholdsmessighet. Det vises til de momenter som er redegjort for i kapittel 3, herunder at enkelte bestemmelser vil være vage for at rettsreglene skal kunne følge omstendigheter som kan endre seg med tiden. En vid formulering medfører nødvendigvis ikke at klarhetskriteriet ikke er oppfylt.¹³⁶

Det sentrale er at jo videre, vagere og mer vidtgående inngrepet er, jo strengere krav må det stilles til rettssikkerhetsgarantier, herunder forholdsmessighetsvurderingen. Det avgjørende er at det er høy terskel for å slå fast at strpl. § 222 a ikke oppfyller kravet til forholdsmessighet. Det konkluderes følgelig med at reglene om besøksforbud ikke er i strid med kravet til forholdsmessighet.

4.7 Forholdsmessighet ved det enkelte besøksforbud

Som det er konkludert med ovenfor, er ikke vilkårene i strpl. § 222 a i strid med kravet til forholdsmessighet. Spørsmålet blir likevel om nedleggelse av besøksforbud er uforholdsmessig sett hen til den enkelte sak.

¹³⁶ Kjølbros (2020) s. 840.

Basert på analysen av de materielle vilkårene, er det konkludert med at grunnvilkåret «grunn til å tro» og de alternative vilkårene i bokstav a, b, c og d er vidt og vagt formulert. Det medfører at rettsreglene domstolene oppstiller, ikke kan brukes på alle tilfeller som vilkårene omfatter. Det er derfor stor usikkerhet knyttet til hvor den nedre terskelen ligger. Uklarheter knyttet til vilkårene strider følgelig mot kravet til forutberegnelighet og rettssikkerhet.

Det opprinnelige formålet med reguleringen av besøksforbud var å hindre vold og mishandling i nære relasjoner.¹³⁷ I slike tilfeller vil det ofte være snakk om tidligere episoder med vold og trusler. I praksis er det vanskelig å se for seg at besøksforbud ilegges uten at det har skjedd noe forutgående, herunder vold og/eller trusler. Det stilles likevel spørsmål ved hvor strpl. § 222 a ikke krever at det ikke har skjedd noe straffbart i forkant av nedleggelse av besøksforbud. Det vises til punkt 2.3 hvor det fremgår av NOU 1992:16 at det tidligere har blitt stilt krav om at det måtte foreligge en straffbar handling før en kunne nedlegge besøksforbud.¹³⁸

Dersom det ikke foreligger en foranledning forut nedlegges besøksforbud, kan det vanskelig konkluderes med annet enn at det vil være uforholdsmessig å nedlegge besøksforbud. Bakgrunnen for dette er at besøksforbud er et svært inngripende tiltak og ilegelse vil være i strid med uskyldspresumsjonen. I tilfeller hvor det ikke har skjedd en forutgående handling, vil slike tilfeller være forbundet med lavere risiko for vold eller annen krenkende atferd, og dermed må det oppstilles en høyere terskel til forholdsmessighetsprinsippet. Konsekvensen av dette er at det må stilles et strengt krav til forholdsmessighetsvurderingen. Forholdet mellom middel og mål er ikke proporsjonalt, og inngrepet det her er snakk om vil ikke være egnet til å ivareta nevnte formålet. I denne sammenheng synes ikke strpl. § 222 a å tilfredsstille kravet til verken rettssikkerhet eller forutberegnelighet overfor den forbudet skal rette seg mot.

Det konkluderes med at å nedlegge besøksforbud i tilfeller hvor det ikke har skjedd noe forutgående straffbart, er uforholdsmessig. I slike tilfeller vil ikke vilkåret «grunn til å tro» være oppfylt. Dersom rettsanvender velger å nedlegge et forbud til tross for dette, vil det være å gå utenfor de rammer som forholdsmessighetsvurderingen oppstiller.

For de tilfeller hvor det foreligger en forutgående straffbar handling, stiller saker seg annerledes. I saker hvor vedkommende er dømt eller siktet for vold eller andre straffbare handlinger, vil det være i tråd med forholdsmessighetsvurderingens legitime formål å ilegge

¹³⁷ NOU 1992:16 s. 67-68.

¹³⁸ NOU 1992:16 s. 80.

besøksforbud. Bakgrunnen for dette er at risikoen for en krenkelse er høyere, og terskelen vil således være lavere for å nedlegge forbudet. I slike tilfeller vil grunnvilkåret «grunn til å tro» være oppfylt.

Det konkluderes med at i tilfeller hvor det foreligger en forutgående straffbar handling, er det forholdsmessig å nedlegge besøksforbud.

Etter analysen av de materielle og de prosessuelle vilkårene, blir problemstillingen om det likevel kan iverksettes tiltak for å sikre større grad av rettsikkerhet og forutberegnelighet overfor den forbudet retter seg mot. Dette vil være tema for avhandlingens kapittel 5.

5. En rettspolitisk vurdering

5.1 Innledning

I dette kapittel vil det bli gjort en rettspolitisk vurdering av besøksforbudets regulering i strpl. § 222 a. Kapitlets første problemstilling er om reglene knyttet til besøksforbud kan formuleres klarere. Deretter stilles det spørsmål om det er et påviselig behov for preventivt besøksforbud. Det anses som relevant å se til praktisering av besøksforbud i svensk og dansk rett. Kapitlet avsluttes med en konklusjon på de funn som er gjort i samsvar med avhandlingens problemstilling.

5.2 Kan reglene om besøksforbud formuleres klarere?

Som det er redegjort for i kapittel 4 er vilkårene for å nedlegge besøksforbud vag og vidt formulert. Det vises herunder til at det ikke foreligger et krav om sannsynlighetsovervekt for å kunne gripe inn i en persons bevegelsesfrihet. Dette til tross for menneskerettighetene er inkorporert og grunnlovforankret. En betenkelighet med en vidtrekkende regulering er at det vil medføre usikkerhet for berørte parter. Det vil på bakgrunn av dette være gode rettspolitiske grunner for å se om reglene kan formuleres klarere.

På den ene siden vil en presisering av ordlyden medføre at reguleringen av besøksforbud blir mer detaljert. Bestemmelsen blir således lengre enn den allerede er, noe som medfører at reglene kan bli vanskeligere å anvende. Konsekvensene av dette er at reguleringen blir ineffektiv. Som argumentert for i punkt 3.2, skal rettsreglene være i stand til å følge omstendigheter som kan endre seg med tiden. Bestemmelser vil derfor, i større eller mindre grad, være vagt formulert.¹³⁹ En klarere regulering vil etterlate et mindre handlingsrom for den utøvende makt. Konsekvensen av dette er at det kan være utfordrende å tilpasse besøksforbudet til den konkrete situasjonen en står overfor. Følgende argumentasjon trekker i retning av at det ikke er behov for å utforme regelverket klarere. Dette understøttes av prosessøkonomiske hensyn, herunder ressurs hensyn.

På den annen side oppstår det visse betenkeligheter ved kravet til presis lovhjemmel. En vid ordlyd etterlater et stort handlingsrom for påtalemyndigheten. Påtalemyndigheten får således mye makt ved nedleggelse av besøksforbud. På grunn av det store handlingsrommet, kan

¹³⁹ Kjølbros (2020) s. 840.

dette by på problemet hva gjelder forutberegnelighet. For å forhindre et for stort ansvar knyttet til forholdsmessighetsvurdering vil det være ønskelig å etterstrebe en så presis lovhjemmel som mulig. En klarere regulering av besøksforbud vil bidra til at reglene blir lettere å håndtere i praksis da en har tydeligere rammer å forholde seg til. Regelverket vil således bli mer angripelig. En ytterligere følge av en presis lovhjemmel er at en vil være nærmere lovgivers vilje. Dette må anses å være et overordnet mål, og understøttes av maktfordelingsprinsippet og demokratihensyn. På bakgrunn av rettspraksis som er redegjort for tidligere, viser dommene at det foreligger tvist. Det vises herunder til ordlyden «bestemt sted» hvor både Rt. 1988 s. 1106 og HR-2019-1078-U viste at Høyesterett har foretatt en innskrenkende tolkning av «bestemt sted».

Redegjørelsen av de alternative vilkårene i strpl. § 222 a første ledd bokstav a til d i punkt 4.3 viser at det er svært utfordrene å stadfeste hvor den nedre terskelen ligger. Sett dette i sammenheng med at det er konkludert med at det er uforholdsmessig å ilegge noen besøksforbud uten at det foreligger en forutgående straffbar handling, gir dette klare holdepunkter for å hevde at reglene knyttet til besøksforbud bør formuleres klarere. Hensynet til rettssikkerhet og forutberegnelighet understøtter at reglene om besøksforbud kan formuleres klarere.

Hensynet til rettssikkerhet og forutberegnelighet får avgjørende vekt.

Det konkluderes med at reglene om besøksforbud kan formuleres klarere.

5.3 Er det et påviselig behov for et preventivt besøksforbud?

Det vises til punkt 4.7 hvor det ble konkludert med at det anses som uforholdsmessig å ilegge noen besøksforbud uten at det har skjedd en forutgående handling. Med bakgrunn i dette anses det som nødvendig å ta en rettspolitisk vurdering av om det er et påviselig behov for et preventivt besøksforbud i tilfeller hvor det ikke foreligger en forutgående handling og for tilfeller hvor det har skjedd en forutgående handling.

Som det er redegjort for i kapittel 2, ble besøksforbudet lovfestet for å styrke mishandlede kvinners stilling. Formålet ble således endret fra en straffereaksjon til et forebyggende tiltak.¹⁴⁰ Hvis det opprinnelige målet var å hindre at personer ble utsatt for vold, hvorfor går

¹⁴⁰ NOU 1992:16 s. 67-68.

lovgiver da så langt og lovfester et preventivt besøksforbud? Sett hen til hvor vidtrekkende reguleringen om besøksforbud er, blir problemstillingen om besøksforbud er egnet til å vareta det legitime formålet til bestemmelsen i tilfeller hvor det ikke er begått en forutgående handling.

Utgangspunktet er at det må være klart at det ikke finnes andre og mindre inngripende foranstaltninger som er egnet til å oppfylle det legitime formålet.¹⁴¹ Spørsmålet blir følgelig om det finnes andre og mindre inngripende tiltak.

Et alternativ er å gi en skriftlig advarsel til den besøksforbudet i utgangspunktet skulle rette seg mot. En advarsel er et langt mindre inngripende virkemiddel sammenliknet med besøksforbud. Det synes således å være et godt alternativ sett i sammenheng med tilfeller hvor det er lav risiko for en straffbar handling, men høyere risiko for plagsom atferd som ikke er straffbar. At det stilles krav til at advarselen skal være skriftlig vil være med på å understreke alvorret i advarselen, samtidig som skriftligheten sikrer notoritet. Videre bør advarsel inneholde informasjon, herunder hvorfor advarsel gis og mulige konsekvenser dersom pålegget ikke blir fulgt. En slik advarsel kan gis av påtalemyndigheten.

På den annen side kan det være hensiktsmessig å legge oppgaven til polititjenestepersoner slik som det er gjort i dansk rett.¹⁴² Å gi en advarsel vil være en del av det forebyggende arbeidet politiet gjør. Dette er en politisære oppgave som ligger til Politidirektoratet og Justisdepartementet, og som utøves av polititjenestepersoner. En advarsel vil således omfatte borgernes plikt til å etterkomme pålegg etter politiloven § 5 og bli sanksjonert i tråd med politiloven § 30 nr. 1, herunder med bøter eller fengsel i inntil tre måneder.¹⁴³ At advarsel skal innføres som virkemiddel og legges til polititjenestepersonenes oppgaver, understøttes av hensynet til effektivitet og hensiktsmessighetsbetraktninger.

Det konkluderes med at det finnes andre og mindre inngripende tiltak som er egnet til å oppfylle det legitime formålet i situasjoner hvor det ikke har skjedd en forutgående handling. I nevnte tilfelle går lovgiver lengre enn nødvendig. Det foreslås at polititjenestepersoner gir en skriftlig advarsel i slike situasjoner.

Neste problemstilling er om det er påviselig behov for preventivt besøksforbud i de tilfeller hvor det foreligger en forutgående handling.

¹⁴¹ Kjølbros (2020) s. 852.

¹⁴² Danmarks regulering av besøksforbud vil dette bli redegjort for i punkt 5.4.2.

¹⁴³ Lov 4. august 1995 nr. 53 om politiet (politiloven).

Det vises herunder til de momenter som er behandlet i punkt 4.7. Det presiseres likevel at i tilfeller hvor det er begått en forutgående straffbar handling må det være en lavere terskel for å nedlegge et besøksforbud. Dette begrunnes i risikohensyn. Et forbud vil være i tråd med bestemmelsens legitime formål.

Konklusjonen er således at det foreligger et påviselig behov for preventivt besøksforbud i de tilfeller hvor det har skjedd en forutgående handling.

Det er imidlertid et alternativ å flytte reglene om forebyggende besøksforbud til politiloven. Som nevnt ligger forebyggende arbeid til polititjenestepersonene. Hovedregelen etter straffeprosessloven er at det foreligger «skjellig grunn til mistanke». Reglene om besøksforbud til være et unntak fra denne hovedregelen da det ikke foreligger et slikt beviskrav. Et ytterligere argument for at strpl. § 222 a passer bedre inn i politiloven, er at besøksforbud er plassert i straffeprosesslovens kapittel om tvangsmidler, uten at det er et tvangsmiddel. Følgende argumentasjon trekker i retning av at reguleringen av besøksforbud bør det flyttes til politiloven.

På den annen side er besøksforbud et legalitetsstyrt inngrepsbruk. Som nevnt ovenfor er forbudet et svært inngripende virkemiddel. Det kan således være utfordrende for polititjenestepersoner å ta avgjørelser om nedleggelse av besøksforbud. Det trekker i retning av at personer med høyere juridisk kompetanse bør fatte en slik avgjørelse. Det bemerkes imidlertid at å treffe avgjørelser om politimessige inngrep, kan legges til jurist. Dette understøttes av hensynet til materielt riktig resultat.

Det er således gode argumenter som trekker i begge retninger. Konklusjonen må bli at lovgiver må ta en avgjørelse av hva som anses som mest hensiktsmessig.

5.4 Praktisering av besøksforbud i svensk og dansk rett

5.4.1 Innledende bemerkninger

I søken om inspirasjon til hvordan reguleringen av besøksforbud kan forbedres, er det av relevans å se til hvordan Sverige og Danmark har utformet og praktiserer reglene knyttet til forbudet. Undersøkelsen av svensk og dansk rett begrenser seg til å omfatte de materielle vilkårene som må være til stede for å nedlegge besøksforbud.

5.4.2 Besøksforbud i Sverige

Til forskjell fra norsk rett, har Sverige en egen lov om besøksforbud. Loven består av 18 bestemmelser som tar for seg både materielle og prosessuelle vilkår.

Av lovens § 1 første ledd fremgår det at «Besöksförbud kan meddelas för avvärjande av brott mot liv, hälsa, frihet eller frid eller hot om sådant brott eller för avvärjande av annat allvarligt trakasseri.»¹⁴⁴

Ordlyden «avvärjande» forstås som å avverge. Det tolkes således at bestemmelsen har et forebyggende aspekt. «Hot» betyr trussel. Formuleringen tilsier et vidt begrep som både kan omfatte verbale og non-verbale trusler. «Annet alvorligt trakasseri» tilsier at det må foretas en helhetsvurdering hvor det sentrale er om en person er utsatt for uønskede negative handlinger. Eksempler på trakassering kan være å forfølge noen og/eller utvise en skremmende, fiendtlig eller krenkende atferd. En naturlig språklig forståelse av «alvorligt» tilsier en trakassering langt utover det vanlige. Valg av ordlyd tilsier at vilkåret har en høy terskel.

Av bestemmelsen forstås det at besøksforbud kan nedlegges på tre forskjellige måter: 1) for å forebygge forbrytelser mot liv, helse, frihet eller fred, 2) trusler om nevnte forbrytelser og 3) for å hindre alvorlig trakassering.

Hva gjelder alternativer for å forebygge forbrytelser og trusler, synes disse vilkårene å være sammenliknbare med det norske kravet om å begå en straffbar handling. Det er de øvrige vilkårene i svensk rett, som er interessante å se nærmere på.

Til forskjell fra norsk rett, stiller Sverige et krav til alvorlig trakassering. Ser man ordlyden «alvorlig» og «trakassering» i sammenheng, synes det å være mer klart hvor terskelen ligger. «Trakassering» sier noe om intensitet, varighet. Uavhengig av ordlyden «alvorlig», må det noe ekstra til for å kunne kategorisere handlinger som «trakassering». Det sluttet således at ordlyden i seg selv sier noe om alvorlighetsgraden. Formuleringen «alvorlig trakassering» synes å være en mer presis ordlyd med en høyere terskel sammenliknet med valg av ordlyd i norsk rett. Ordlyden anses å være en mer treffende formulering sett i sammenheng med hvor inngripende det er å nedlegge besøksforbud overfor den det retter seg mot. Hensynet til forutberegnelighet og rettssikkerhet understøtter argumentasjonen.

Spørsmålet blir videre hvilket beviskrav som stilles etter svensk rett.

¹⁴⁴ Lag om besöksförbud 4.12.1998/898.

Av Lag om besöksförbud § 2 fremgår det at «Besöksförbud kan meddelas om det finns grundad anledning (..)».

Til forskjell fra norsk rett hvor det stilles et krav om «grunn vil å tro», er beviskravet i svensk rett at det finnes en grunnet anledning. En naturlig språklig forståelse av «grunnet anledning» synes å bygge på de samme momentene som tolkningen av «grunn til å tro» i punkt 4.2.

Det utledes etter dette at beviskravet etter norsk og svensk rett, har tilsynelatende likt innhold. Det anses således ikke så nødvendig å gå nærmere inn på beviskravet.

I likhet med Norge, opererer Sverige med et preventivt besøksforbud. Til tross for at beviskravet i norsk og svensk rett er tilnærmet likt, synes de materielle vilkårene å være mer presis og å ha en høyere terskel. Det konkluderes med at Sverige har strengere regler knyttet til besøksforbud.

5.4.3 Besøksforbud i Danmark

I Danmark er det vedtatt en lov som omfatter tilhold, oppholdsforbud og bortvisning.¹⁴⁵ Loven består av 26 bestemmelser, som i likhet med svensk rett, inneholder både materielle og prosessuelle vilkår. Tilhold er det samme som advarsel.¹⁴⁶ Det vil i det følgende bli lagt vekt på tilhold og oppholdsforbud.

Reguleringen i Danmark oppstiller et mistankekrav, jf. ordlyden «begrunnet mistanke» i § 2 nr. 1. En ordlydsfortolkning av «begrunnet mistanke» tilsier at det foreligger konkrete bevis som trekker i retning av at vedkommende har gjort handlingen. Kombinasjonen av «begrunnet» og «mistanke» indikerer en høyere terskel, sammenliknet med om ett av ordene ville blitt brukt alene. På den annen side tolkes ikke ordlydens terskel å være for høy, da det er tilstrekkelig med en mistanke.

Mistankekravet knytter seg til at en person har krenket en annens fred ved å forfølge eller trakassere ved kontakt, eller begått en straffbar handling som kan sidestilles med fredskrenkelse, jf. lov om tilhold, oppholdsforbud og bortvisning § 2 nr. 1 bokstav a og b.

Til forskjell fra norsk rett er innholdet i vilkåret om å krenke en annens fred, presisert gjennom ordlyden forfølge eller trakassere ved kontakt. Ordlydens innhold synes å være mer

¹⁴⁵ Lov 3. februar 2012 nr. 112 om tilhold, oppholdsforbud og bortvisning.

¹⁴⁶ Betænkning nr. 1526 (2011) s. 24.

klar, sammenliknet med norsk rett hvor å forfølge og krenke en annens fred er to forskjellige vilkår. Hva gjelder § 2 nr. 1 synes dansk rett å ivareta hensynet til forutberegnelighet og rettssikkerhet.

Ordlyden «strafbart forhold» tolkes å være tilnærmet likt vilkåret i strpl. § 222 a. Det anses derfor ikke som relevant å behandle vilkåret ytterligere.

Lov om tilhold, oppholdsforbud og bortvisning oppstiller et ytterligere beviskrav, jf. ordlyden «bestemte grunde til at antage» i § 2 nr. 2. En naturlig språklig forståelse tilsier av «bestemte grunde» tilsier at det må foreligge klare bevis. Formuleringen «bestemte» tilsier en høy terskel. Ordlyden «at antage» forstås som å tro noe. Oversettelsen har en vid formulering med et mer uklart innhold. På grunn av lovgivers valg av «bestemte grunde» må det forstås slik at beviskravet er høyere enn beviskravet etter norsk rett. En sammenlikning «bestemte grunde til at antage» og «begrunnet mistanke», tilsier imidlertid at sistnevnte beviskrav har en høyere terskel da det for gjentatte handlinger vil være lavere terskel for å gi tilhold.

I norsk rett er ikke gjentakende atferd nevnt uttrykkelig. Det er likevel på det rene at gjentakende atferd omfattes av strpl. § 222 a.

Når det gjelder reglene om besøksforbud, har ikke Norge eller Sverige noe som direkte kan sammenliknes med tilhold. Meddelelse av tilhold er en forvaltningsrettslig avgjørelse og rettighetene etter forvaltningsloven gjør seg gjeldende, herunder kontradiksjon, begrunnelse og klageadgang. I Betænkning nr. 1526 uttaler Strafferetsplejeudvalget at tilhold skal innføres i politiprotokollen. Det vil si at polititjenestepersoner har personell kompetanse til på eget initiativ, å gi tilhold i situasjoner hvor siktemålet er å forebygge alvorlige overgrep.¹⁴⁷ Dette til forskjell fra norsk og svensk rett, hvor det er påtalemyndigheten som innehar beslutningsmyndighet ved nedleggelse av besøksforbud.

Tilhold kan også gis dersom det er begrunnet mistanke om at det er begått en overtredelse av straffelovens bestemmelser om drap, tyveri, frihetsberøvelse, vold, brannstiftelse, voldtekt eller andre sedelighetsforbrytelser eller forsøk på nevnte forbrytelser, jf. lov om tilhold, oppholdsforbud og bortvisning § 2 nr. 2 stk. 2 nr. 1.

¹⁴⁷ Betænkning nr. 1526 (2011) s. 25.

Ovennevnte handlinger reguleres også i strpl. § 222 a første led bokstav a «straffbar handling». Til tross for at lovgiver i Danmark har valgt å ramse opp en rekke lovbrudd, anses det ikke som relevant å behandle dem ytterligere.

Hva gjelder oppholdsforbud, fremgår det av § 4 at det kan gis dersom betingelsene etter § 2 er oppfylt. Det vises derfor til tidligere redegjørelse. Oppholdsforbudet innebærer at en person forbys å oppholde seg eller ferdes i et nærmere avgrenset område i nærheten av en persons bolig eller arbeids-, utdannings- eller oppholdssted eller annet område hvor personen ofte ferdes, jf. lov om tilhold, oppholdsforbud og bortvisning § 3.

Til forskjell fra strpl. § 222 a tredje ledd bokstav a, oppstiller dansk rett konkrete retningslinjer for det geografisk avgrensede området forbudet gjelder. Dette bidrar til at uklarheter som redegjort for i punkt 4.4.1 knyttet til midlertidige oppholdssteder, ikke vil være problematisk.

Beviskravene etter dansk rett tolkes å ha høyere terskel, sammenliknet med «grunn til å tro» i strpl. § 222 a. Det synes også at Danmark har konkretisert vilkårene i noe større grad sammenliknet med Norge. Dansk rett skiller seg fra Norge og Sverige da polititjenestepersoner har myndighet til å gi forebyggende tilhold.

5.5 Konklusjon

5.5.1 Innledning

Som det er redegjort for i avhandlingens kapittel 2.7 viser den historiske utviklingen av besøksforbudet at det har vært en stadig utvidelse av de materielle vilkårene og utviklingen fra 2008 indikerer en reduksjon i prosessuelle rettssikkerhetsgarantier. Behovet for endring understøttes av analysen av vilkårene i kapittel 4, hvor det fremgår blant annet at ordlyden er vag og vid, og at det er utfordrende å kartlegge den nedre terskel for nedleggelse av besøksforbud. Det vil i det følgende bli presentert to mulige løsninger som vil bidra til en innstramming hva gjelder de materielle vilkårene. Endringene vil bidra til å oppnå en større grad av rettssikkerhet og forutberegnelighet for berørte parter.

5.5.2 Løsningsalternativ 1

Som konkludert med kapittel 5.3, kan vilkårene i strpl. § 222 a gjøres klarere. Samlet sett synes både Sverige og Danmark å ha mer presise formuleringer hva gjelder de materielle vilkårene. Det foreslås følgelig at lovgiver oppstiller en høyere terskel knyttet til grunnvilkåret «grunn til å tro». Til inspirasjon vises det herunder til hvordan dansk rett har oppstilt beviskravet.

Et annet alternativ er at lovgiver endrer «på annet vis krenke en annens fred» i strpl. § 222 a første ledd bokstav c til formuleringen i svensk rett «annen alvorlig trakassering». En mulighet er da å fjerne «forfølge» i første ledd bokstav b og ordensforstyrrelser etter første ledd bokstav d, slik at bokstav b og d inngår i ordlyden «annen alvorlig trakassering». Når det gjelder «bestemt sted» i tredje ledd bokstav a er det mulig å gjøre ordlyden mer presis slik som den er gjort i Danmark. Som redegjort for tidligere i punkt 5.4.3 har dansk rett presisert at ordlyden omfatter å oppholde eller ferdes i et nærmere avgrenset område i nærheten av en persons bolig eller arbeids-, utdannings- eller oppholdssted eller annet område hvor personen ofte ferdes.

Ved å foreta følgende endringer synes det at reglene blir mer klare og terskelen for å nedlegge besøksforbud blir høyere. Samtidig gjør ikke endringene at bestemmelsen blir «stiv» og for detaljert. Bestemmelsen blir således ikke vanskelig å praktisere eller ineffektiv. Endringene forstås slik at de er i tråd med hensynet til rettssikkerhet og forutberegnelighet.

Det foreslås at før det blir gitt besøksforbud gis det et skriftlig varsel gitt av polititjenestepersoner. Reguleringen om skriftlige advarsler foreslås regulert i politiloven.

5.5.3 Løsningsalternativ 2

Den andre løsningen går ut på at det tilføyes et krav om en forutgående handling. Dersom en person for eksempel er dømt for voldtekt, kroppsskade eller drap, må det oppstilles en lav terskel for at vedkommende skal bli ilagt besøksforbud. Dette begrunnes i risikoen som er knyttet til person, og følgelig beskyttelsesbehovet for fornærmede. Dersom det foreligger en forutgående handling kan den lave terskelen etter første ledd bokstav a til d, stå uforandret. Det bemerkes at i tilfeller som det her er tale om, må det foretas en konkret vurdering om det er hensiktsmessig med en skriftlig advarsel på forhånd eller om det anses som nødvendig å

nedlegge besøksforbud med en gang. Avgjørende for denne vurderingen vil være sikkerhetsrisiko.

Det anses som hensiktsmessig å oppstille et strafferammekrav knyttet til den forutgående handlingen. Når det skal fastsettes et strafferammekrav må det tas en avveining av kryssende hensyn. På den ene siden er besøksforbud et svært inngripende tiltak. Det må derfor oppstilles en viss terskel slik at nedleggelse ikke skjer grunnløst. På den annen side kan ikke terskelen settes for høyt med tanke på risikoen for vold og at besøksforbud er et forebyggende tiltak. En for høy terskel kan føre til en reservasjon for nedleggelse av besøksforbud. Det anses ikke å være en ønsket effekt. På bakgrunn av dette foreslås det at det etableres et krav om at den forutgående handlingen har medført ubetinget fengsel i tre år.

Hva gjelder løsningsalternativ 1 og 2, vil begge ha en praktisk viktig betydning for strpl. § 222 a. De ulike alternativene vil bidra til klarere regler, samtidig som det blir mindre plass til en forholdsmessighetsvurdering. Samlet sett synes løsningsalternativene å bidra til en større grad av forutberegnelighet.

Referanseliste

Lover

- 1814 Kongeriket Norges grunnlov 17. mai 1814 (Grunnlov)
- 1902 Almindelig borgerlig straffelov av 22. mai 1902 nr. 10 (straffeloven)
- 1981 Lov 22. mai 1981 nr. 25 om rettergangsmåten i straffesaker (straffeprosessloven)
- 1995 Lov 4. august 1995 nr. 53 om politiet (politiloven)
- 1998 Lag om besöksförbud 4.12.1998/898,
<https://finlex.fi/sv/laki/ajantasa/1998/19980898> (hentet: 21.03.22)
- 1999 Lov 21. mai 1999 nr. 30 om styrking av menneskerettighetenes stilling i norsk rett (menneskerettsloven)
- 2005 Lov 20. mai 2005 nr. 28 om straff (straffeloven)
- 2012 Lov 3. februar 2012 nr. 112 om tilhold, opholdsforbud og bortvisning,
<https://www.retsinformation.dk/eli/lta/2012/112> (hentet: 22.03.22)

Konvensjoner

- EMK Europarådets konvensjon av 4. november 1950 om beskyttelse av menneskerettighetene og de grunnleggende friheter (Den europeiske menneskerettighetskonvensjonen)
- SP Den internasjonale konvensjonen om sivile og politiske rettigheter, 16. desember 1966

Forarbeider

Udkast til Almindelig borgerlig Straffelov for Kongeriket Norge 1896 s. 52,
<https://www.nb.no/nbsok/nb/d85cae8e681ed8947b99cc4afc8c807d?lang=no#3> (hentet 28.01.22)

Ot.prp. nr. 41 (1954)

Om endringer i den almindelige borgerlige straffelov av 22. mai 1902 m.v.

NOU 1983:57

Straffelovgivningen under omforming
Straffelovkommisjonens delutredning I

NOU 1992:16

Sterkere vern og økt støtte for kriminalitetsofre

Ot.prp. nr. 33 (1993-1994)

Om lov om endringer i straffeprosessloven mv
(styrking av kriminalitetsofres stilling)

Ot.prp. nr. 85 (1996-1997)

Om lov om endringer i straffeprosessloven m.m.
(oppholdsforbud)

Ot.prp. nr. 109 (2001-2002)

Om lov om endringer i straffeloven og straffeprosessloven (rasistiske symboler, besøksforbud og strafferammen ved sammenstøt av lovbrudd)

Ot.prp. nr. 25 (2008-2009)

Om lov om endringer i straffeloven og straffeprosessloven (kontaktforbud med elektronisk kontroll, endring av saksbehandlingsreglene for besøksforbud mv.)

Prop. 43 L (2014-2015)

Endringer i straffeprosessloven (besøksforbud)

Rettspraksis

Rt. 1998 s. 1106

Rt. 1998 s. 1638

Rt. 2001 s. 1341

Rt. 2003 s. 1068

Rt. 2004 s. 2046

Rt. 2005 s. 1628

HR-2010-1459-U

Rt. 2013 s. 588

Rt. 2014 s. 641

Rt. 2014 s. 669.

Rt. 2014 s. 786

Rt. 2014 s. 1105

Rt. 2015 s. 93

HR-2016-2554-P

HR-2018-104-A

HR-2018-2395-A

HR-2019-563

HR-2019-1087-U

EMD-praksis

Sunday Times v. The United Kingdom [C], EMD nr. 6538/74

Buck v. Germany [J], EMD nr. 41604/98, premiss 45.

Söderman v. Sweden [GC], EMD nr. 5786/08

S.A.S v. France [GC], EMD nr. 43835/11

Rundskriv

RA-1982-2

Juridisk litteratur

- Aall (2018) Aall, Jørgen, *Rettsstat og menneskerettigheter*, 5. utgave, Fagbokforlaget, 2018
- Betænkning nr. 1526 Justisministeriets Strafferetsplejeudvalg, *Betænkning om tilhold, opholdsforbud og bortvisning*, Betænkning nr. 1526
- Brandhol, mfl. (2015) Blandhol, Sverre, Tøssebro, Henriette & Skotheim, Øystein, «Innføring i juridisk metode», Jussens Venner, 2015 s. 310-345 (s. 321-322).
- Justis- og Beredskapsdepartementet (2014-2017) Justis- og beredskapsdepartementet: «Et liv uten vold» (2014-2017) s. 4. <https://www.unwomen.org/en/news/in-fokus/in-focus-gender-equality-in-covid-19-response/violence-against-women-during-covis-19> (hentet 13.01.22)
- Keiserud mfl. (2022) Keiserud, Erik mfl., *Straffeprosessloven. Lovkommentar*, § 222 a, Juridika (hentet 16. mars 2022)
- Kjølbros (2020) Kjølbros, Jon Fridrik, *Den Europæiske Menneskerettigheds konvention - for praktikere*, 5. utgave, Jurist- og økonomiforbundets forlag, 2020
- Matningsdal, Magnus, *Norsk lovkommentar, Straffeloven*, note 1698, [Rettsdata.no](https://rettsdata.no) (hentet 15.04.22).
- Rui (2018) Rui, Jon Petter: «Grunnlovens krav om forholdsmessighet ved inngrep i grunnlovsfestede menneskerettigheter» *Lov og rett*, vol. 57, 3, 2018 s. 129-130

UN Women (27. mai 2020) Un Women: «Press release: UN Women raises awareness of the shadow pandemic of violence against women during COVID-19», (2020, 27. mai).
<https://www.unwomen.org/en/news/stories/2020/5/press-release-the-shadow-pandemic-of-violence-against-women-during-covid-19> (hentet 13.01.22)

Øyen (2019) Øyen, Ørnulf, *Straffeprosess*, 2. utgave, Fagbokforlaget, 2019

